

รายงานการศึกษาส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง สถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู กู้การส่งเสริมโอกาส
ด้านอาชีพของคนไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวน

จัดทำโดย นางสาววรมน สิ้นสุวรรณ
รหัส 14021

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 14 ปี 2565
สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ
ลิขสิทธิ์ของกระทรวงการต่างประเทศ

รายงานการศึกษาส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง สถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู กู้การส่งเสริมโอกาส
ด้านอาชีพของคนไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวน

จัดทำโดย นางสาววรมน สีนสุวรรณ
รหัส 14021

หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 14 ปี 2565
สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ
รายงานนี้เป็นความคิดเห็นเฉพาะบุคคลของผู้ศึกษา

เอกสารรายงานการศึกษาส่วนบุคคลนี้ อนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารการทูตของกระทรวงการต่างประเทศ

ลงชื่อ.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อีวินท์ สุพุทธิกุล)

อาจารย์ที่ปรึกษา

ลงชื่อ.....

(เอกอัครราชทูต ดร. จิตรिया ปิ่นทอง)

อาจารย์ที่ปรึกษา

ลงชื่อ.....

(เอกอัครราชทูต เชิดชู รักตะบุตร)

อาจารย์ที่ปรึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

นโยบายการทูตเพื่อประชาชน ถือเป็น “การเมืองของประเทศต้นทาง” (Homeland Politics) หรือความพยายามของประเทศต้นทางในการรักษาความสัมพันธ์กับผู้ย้ายถิ่นข้ามชาติเพื่อผลประโยชน์ของไทย โดยกรมการกงสุลเป็นหน่วยงานหลักของกระทรวงการต่างประเทศที่รับผิดชอบ ผลักดันนโยบายดังกล่าว การศึกษานี้ได้ใช้แนวคิดการย้ายถิ่นข้ามชาติ (Transnationalism) และการเมืองของประเทศต้นทาง ในการวิเคราะห์โอกาสด้านอาชีพของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในเมืองใหญ่ในมณฑลเสฉวน บทบาทของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตูในการส่งเสริมโอกาสด้านอาชีพของชาวไทยย้ายถิ่นเหล่านี้ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา (2563-2565) และบทบาทของกงสุลและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ กรมการกงสุล กระทรวงการต่างประเทศ ในฐานะผู้กำหนดนโยบายและจัดสรรงบประมาณให้แก่สถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่ในการสนับสนุนโอกาสด้านอาชีพของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในต่างประเทศ

การศึกษาเก็บข้อมูลแบบผสม แบ่งเป็น (1) การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามออนไลน์กับชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวนทั้งสิ้น 28 คน และ (2) การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์แบบติดตามชีวิตบุคคล (life course interview) กับหญิงและชายไทยที่ย้ายถิ่นฐานผ่านการสมรสและมีสิทธิพำนักในมณฑลเสฉวนจำนวน 3 คน การสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู การสัมภาษณ์ผู้ร่วมกำหนดนโยบายของกงสุลและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (expert interview) อีก 2 คน

จากการศึกษาพบว่า คนไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวนส่วนใหญ่ต้องการให้สถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู มีบทบาทในการสนับสนุนโอกาสด้านอาชีพและจัดกิจกรรมที่สนับสนุนการดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัวในจีน เพราะการทำงานที่ถูกต้องตามกฎหมายนอกจากจะเปิดโอกาสให้ชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสมีรายได้ สามารถเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวในจีนและในไทยแล้วยังช่วยให้สามารถเข้าระบบประกันสังคมและเข้าถึงการบริการสาธารณสุขของจีน อันมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสวัสดิภาพและการดำรงชีวิต อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู จะให้ความช่วยเหลือชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในหลากหลายรูปแบบ แต่ที่ผ่านมา สถานกงสุลใหญ่ฯ ยังไม่เคยจัดกิจกรรมสำหรับชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสเพื่อการพัฒนาโอกาสด้านอาชีพโดยเฉพาะ นอกจากนี้ สถานกงสุลใหญ่ฯ ยังไม่มีการเก็บข้อมูลสถิติหรือข้อมูลประชากรที่เกี่ยวข้องกับคนไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรส จึงไม่สามารถวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของกลุ่มชาวไทยเหล่านี้ได้อย่างชัดเจน

สำหรับบทบาทขององค์กรและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ กรมการกงสุลในการสนับสนุนอาชีพของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสนั้น การศึกษาพบว่า โดยที่ในปัจจุบัน กรมการกงสุล ไม่มีงบประมาณเพื่อส่งเสริมวิชาชีพของชาวไทยในต่างแดนแล้ว การสนับสนุนวิชาชีพหรืออาชีพของชาวไทยในต่างแดนจึงขึ้นอยู่กับข้อเสนอโครงการของสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่แต่ละแห่งว่า เห็นความสำคัญในประเด็นดังกล่าวหรือไม่ นอกจากนี้ กรมการกงสุลยังไม่ได้นำข้อมูลชาวไทยและชุมชนไทยในต่างประเทศ เช่น ข้อมูลด้านประชากร อาชีพ การรวมกลุ่มของชุมชน ฯลฯ มาใช้ในการวิเคราะห์เพื่อเป็น “ผู้กำหนดทิศทาง” การทำงานของสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่ในต่างประเทศ แต่ยังคงเน้นการเป็น “ผู้สนับสนุน” บนสมมติฐานที่ว่า สำนักงานในต่างประเทศรู้ปัญหาชาวไทยในพื้นที่ที่ดีที่สุด

รายงานการศึกษาส่วนบุคคลฉบับนี้จึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

1. สถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู

การจัดทำข้อเสนอและการดำเนินโครงการควรเปิดโอกาสให้ชาวไทยกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมเพื่อให้ชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสมีส่วนร่วมเป็นผู้กำหนดทิศทางของโครงการ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ และพร้อมให้ความร่วมมือกับสถานกงสุลใหญ่ฯ นอกจากนี้ สถานกงสุลใหญ่ฯ ควรบูรณาการโครงการที่มีความท้าทายร่วม (common challenges) กับสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่อื่น ๆ ในจีน รวมทั้งใช้ประโยชน์จากความร่วมมือกับภาคเอกชนไทยและพันธมิตรจีน เพื่อแสวงหาโอกาสในการทำงานให้แก่ชาวไทยย้ายถิ่นในพื้นที่ และควรเพิ่มโอกาสในการพบปะชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรส และประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับบทบาทของสถานกงสุลใหญ่ฯ ในช่องทางต่าง ๆ มากขึ้น

2. องค์กรคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ

กรมการกงสุล ควรมีบทบาทในฐานะ “ผู้กำหนดทิศทาง” การทำงานของสำนักงานในต่างประเทศ มากกว่าการเป็นเพียง “ผู้สนับสนุน” โดยใช้ประโยชน์จากข้อมูลชาวไทยและชุมชนไทยในแต่ละประเทศและแต่ละภูมิภาค ในการวิเคราะห์ปัญหาและความท้าทายร่วมของแต่ละประเทศและแต่ละภูมิภาค กำหนดทิศทางและให้ข้อเสนอแนะสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่ในแต่ละประเทศพิจารณาจัดโครงการร่วมกันอย่างบูรณาการ นอกจากนี้ ควรหารือร่วมกับกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการสนับสนุนอาชีพของชาวไทยย้ายถิ่นโดยเฉพาะชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในต่างแดน รวมทั้งให้ความสำคัญกับการบูรณาการโครงการที่มีลักษณะใกล้เคียงกันของสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่ หรือรับผิดชอบเป็นเจ้าภาพจัดกิจกรรมจากส่วนกลาง อันจะช่วยประหยัดงบประมาณได้อย่างมีนัยสำคัญ

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการศึกษาส่วนบุคคลนี้ สำเร็จด้วยดีจากความกรุณาของอาจารย์ที่ปรึกษาทั้งสามท่าน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อธิวัฒน์ สุพุทธิกุล เอกอัครราชทูต ดร. จิตริยา ปิ่นทอง และเอกอัครราชทูต เชิดชู รักตะบุตร ที่กรุณาให้แนวทางและข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษา

ผู้เขียนขอขอบคุณผู้บริหารและเจ้าหน้าที่กรมการกงสุล กระทรวงการต่างประเทศ สถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู และสถานกงสุลใหญ่ ณ นครคุนหมิง รวมทั้งชาวไทยในมณฑลเสฉวน และนครคุนหมิงที่เสียสละเวลาแก่ผู้เขียนในการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลสำหรับการศึกษา นอกจากนี้ ขอขอบคุณผู้บริหารและทีมงานสถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการที่จัดการฝึกอบรมหลักสูตร นักบริหารการทูตของกระทรวงการต่างประเทศ และขอขอบคุณครอบครัวที่เป็นแรงขับเคลื่อนในชีวิตของผู้เขียนเสมอมา

ท้ายสุดนี้ ผู้เขียนขออุทิศผลงานการศึกษานี้ให้แก่ ศาสตราจารย์ ดร. บอยเกอ เรห์ไบน์ (Professor Dr. Boike Rehbein) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมันและผู้เชี่ยวชาญด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีชื่อเสียงและสร้างคุณูปการทางวิชาการและเครือข่ายนักวิชาการในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาอย่างต่อเนื่อง อาจารย์เรห์ไบน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาพิเศษของผู้เขียนที่มหาวิทยาลัย Humboldt in Berlin สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และเป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ด้านสังคมวิทยา ระเบียบวิธีวิจัย แนวคิดและทฤษฎีการย้ายถิ่นข้าม อันมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่องานวิจัยชิ้นนี้ การจากไปของอาจารย์เรห์ไบน์ฯ อย่างกะทันหันเมื่อเดือนมิถุนายน 2565 ถือเป็นความสูญเสียอย่างยิ่งใหญ่ของวงการวิชาการด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาในเยอรมนี และเป็นความเสียใจอย่างมิอาจบรรยายได้ของบรรดาศิษย์และผู้ที่เคยทำงานร่วมกับอาจารย์ทุกคน อาจารย์เรห์ไบน์เป็นบุคคลที่น่าเคารพยกย่องในฐานะนักวิชาการที่อุทิศแรงกายแรงใจอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยในการทำงานวิจัย และสร้างองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ เป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจ พร้อมส่งเสริมและมอบโอกาสให้แก่ศิษย์ทุกคนอย่างเต็มที่ด้วยความเมตตา ในฐานะศิษย์คนหนึ่ง ผู้เขียนขอตั้งปณิธานที่จะสืบสานความรู้ของอาจารย์ในการต่อยอดการศึกษาและงานวิจัยเกี่ยวกับอาเซียนและการเข้าสู่ตลาดแรงงานของชาวไทยในต่างแดนต่อไปในฐานะนักการทูตที่ต้องปฏิบัติงานช่วยเหลือและคุ้มครองคนไทยในต่างประเทศ เพื่อให้ชาวไทยย้ายถิ่นเหล่านี้มีโอกาสสร้างอาชีพและรายได้ที่เพียงพอเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวอย่างมีศักดิ์ศรีและยั่งยืนในต่างประเทศต่อไป

วรมน สิ้นสุวรรณ

กันยายน 2565

สารบัญ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ง
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฅ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ภูมิหลังและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามการศึกษา	2
1.3 สมมติฐานการศึกษา	3
1.4 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
1.5 ขอบเขตการศึกษา วิธีดำเนินการศึกษาและระเบียบวิธีการศึกษา	4
1.6 ข้อจำกัดในการศึกษา	5
1.7 ประโยชน์ของการศึกษา	5
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	6
2.1 แนวคิดทฤษฎี	6
2.2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	8
บทที่ 3 ผลการศึกษา	18
3.1 สถานการณ์ของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสและโอกาสด้านอาชีพในมณฑลเสฉวน	19
3.2 บทบาทของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู ในการสนับสนุนชาวไทยย้ายถิ่น ผ่านการสมรสด้านอาชีพ	23
3.3 ความต้องการของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสเกี่ยวกับบทบาทของ สถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตูในการสนับสนุนโอกาสด้านอาชีพ	25
3.4 บทบาทของกระทรวงการต่างประเทศในการสนับสนุนอาชีพของชาวไทย ย้ายถิ่นผ่านการสมรส	28
บทที่ 4 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	31
4.1 สรุปผลการศึกษา	31
4.2 ข้อเสนอแนะ	33

	๗
บรรณานุกรม	37
ภาคผนวก	40
ก. นโยบายการให้สิทธิพำนักแก่ชาวต่างชาติของจีน การขออนุญาตทำงาน และการขอสัญชาติจีน	41
ข. โครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ ค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนคนไทยในต่างประเทศ ปีงบประมาณ 2563-2565 ของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู	43
ค. แบบสัมภาษณ์ชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวน	46
ง. แบบสำรวจชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวนต่อการดำเนินงาน ของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู	50
ประวัติผู้เขียน	53

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	อาชีพของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวนจำนวน 28 คน	20
ตารางที่ 2	ปัญหาสำคัญในการใช้ชีวิตในจีนของผู้ย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวน	21
ตารางที่ 3	รูปแบบความช่วยเหลือด้านโอกาสการทำงานที่ชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรส ต้องการจากสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู	25
ตารางที่ 4	รูปแบบกิจกรรมที่ชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสและครอบครัวที่ต้องการเพิ่มเติม	26
ตารางที่ 5	กิจกรรมหรือโครงการของสถานกงสุลใหญ่ฯ ที่ชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสชื่นชอบ	27

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ภูมิหลังและความสำคัญของปัญหา

ชุมชนไทยในสาธารณรัฐประชาชนจีน¹ มีความแตกต่างจากชุมชนไทยในประเทศพัฒนาแล้วอื่น ๆ เช่น สหรัฐอเมริกา เยอรมนี สหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย ฯลฯ ชาวไทยในจีนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนนักศึกษาที่ได้รับทุนการศึกษาจากรัฐบาลจีนหรือรัฐบาลมณฑลเพื่อมาศึกษาต่อในประเทศจีน เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วมักเดินทางกลับประเทศไทย เนื่องจากการแข่งขันเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานในจีนมีความยากลำบากสำหรับชาวต่างชาติ สำหรับกลุ่มชาวไทยอื่น ๆ ประกอบด้วยพนักงานบริษัทขนาดใหญ่ของไทยหรือจีน เจ้าของกิจการขนาดเล็ก นักมวย พ่อครัวแม่ครัว และพนักงานนวด ซึ่งส่วนใหญ่มักพักอาศัยอยู่ในจีนระยะสั้นและไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการย้ายถิ่นอย่างถาวร อย่างไรก็ตาม ในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา (คริสต์ทศวรรษ 2010) เศรษฐกิจของจีนเติบโตอย่างก้าวกระโดด ประชากรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและมีสวัสดิการที่ดีจากภาครัฐ การย้ายถิ่นของชาวไทยในจีนจึงมีแนวโน้มเป็นการย้ายถิ่นผ่านการสมรส (marriage migration) มากขึ้น คนไทยส่วนใหญ่ย้ายถิ่นโดยลำพัง (individually migrated) และเป็นผู้ย้ายถิ่นเป็นคนรุ่นแรก (first generation) ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ไม่มีเครือญาติขนาดใหญ่อาศัยอยู่ในจีน ประชากรไทยในชุมชนจึงไม่มีความสัมพันธ์ในเชิงเครือญาติที่ใกล้ชิด ชาวไทยมีถิ่นที่อยู่กระจายอยู่ทั่วไปในจีน ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำงานและที่อาศัยของคู่สมรส นอกจากนี้ ชาวไทยยังไม่มีความรู้สึกลัวหรือจำเป็นต้องรวมตัวกันเพื่อความอยู่รอด เนื่องจากไม่ได้โยกย้ายถิ่นฐานจากการถูกบังคับ ลี้ภัยการเมืองสงครามหรือเผชิญภัยต่อชีวิตร่วมกันในลักษณะเดียวกับผู้ลี้ภัยอื่น ๆ

ในอดีต การย้ายถิ่นฐานของคนไทยส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อโอกาสทางเศรษฐกิจแต่ในปัจจุบันพบว่า มีปัจจัยอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง อาทิ การสร้างครอบครัว การเปิดประสบการณ์ใหม่ในชีวิต นอกจากนี้ การย้ายถิ่นฐานยังไม่ได้นำมาซึ่งโอกาสทางเศรษฐกิจหรือการเติบโตด้านรายได้เสมอไป ในกรณีของผู้ย้ายถิ่นผ่านการสมรส พบว่า จำนวนไม่น้อยต้องประสบปัญหาว่างงาน รายได้ลดลง ทำงานที่ระดับต่ำกว่าหรือไม่ตรงกับวุฒิการศึกษาดังที่เคยทำในประเทศไทย ด้วยข้อจำกัดด้านภาษาและมาตรฐานทักษะฝีมือแรงงานของผู้ย้ายถิ่นฐาน การสนับสนุนจากภาครัฐของทั้งประเทศต้นทาง

¹ ในเนื้อหาส่วนต่อ ๆ ไปจะเรียกโดยย่อว่า ประเทศจีน หรือ จีน

และประเทศปลายทาง จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จในการเข้าสู่ตลาดแรงงาน การเข้าสู่สังคม และโอกาสทางเศรษฐกิจของกลุ่มชาวไทยย้ายถิ่นฐานเหล่านี้

“นโยบายการทูตเพื่อประชาชน” หรือ “การเคลื่อนงานการทูตเชิงรุกเพื่อประชาชน” เป็นหนึ่งในนโยบายสำคัญของรัฐบาลไทยในปัจจุบัน โดยในคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี ซึ่ง พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2562 หัวข้อ 4 การสร้างบทบาทของไทยในเวทีโลก ข้อย่อย 4.5 ระบุว่า “ขับเคลื่อนงานการทูตเชิงรุกเพื่อประชาชน เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของคนไทย แรงงานไทย และภาคเอกชนไทยในต่างประเทศ ส่งเสริมบทบาทของชุมชนไทยในการร่วมเชิดชูผลประโยชน์ของไทยในต่างประเทศ”² ด้วยเหตุนี้ ภารกิจหลักของสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่ทั่วโลกภายใต้ “นโยบายการทูตเพื่อประชาชน” ประการหนึ่ง คือ การยกระดับคุณภาพของชาวไทยในต่างประเทศ รวมถึงการส่งเสริมทักษะอาชีพ เพื่อให้ชาวไทยมีโอกาสสร้างอาชีพและรายได้ที่เพียงพอเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวอย่างมีศักดิ์ศรีและยั่งยืนในต่างประเทศ การศึกษาส่วนบุคคลนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์โอกาสด้านอาชีพของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในเมืองใหญ่ในมณฑลเสฉวน ความต้องการการสนับสนุนของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู ในการส่งเสริมโอกาสด้านอาชีพของชาวไทยย้ายถิ่นเหล่านี้ โดยพิจารณาร่วมกับแนวทางการดำเนินงานของสถานกงสุลใหญ่ฯ ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา (2563-2565) และบทบาทของกองคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ กรมการกงสุล กระทรวงการต่างประเทศ ในฐานะผู้กำหนดนโยบายและจัดสรรงบประมาณให้แก่สำนักงานในต่างประเทศ อันจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เหมาะสมต่อไป

1.2 คำถามการศึกษา

1.2.1 ปัจจุบันคนไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวนมีโอกาสด้านอาชีพอย่างไร ชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวนมีความต้องการโครงการและกิจกรรมของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู ในรูปแบบใดบ้าง

1.2.2 ในระยะ 3 ปีที่ผ่านมา (2563-2565) สถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู มีส่วนสนับสนุนอาชีพของชาวไทยย้ายถิ่นเหล่านี้อย่างไรบ้าง ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญคืออะไร

1.2.3 กองคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ กรมการกงสุล มีบทบาทในการกำหนดนโยบายด้านโอกาสทางอาชีพของคนไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวนอย่างไรบ้าง ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญคืออะไร

² คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2562, หน้า 6.

1.3 สมมติฐานการศึกษา

1.3.1 คนไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวนต้องการโอกาสในการทำงาน และประสงค์ให้สถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู จัดโครงการหรือกิจกรรมที่สนับสนุนการทำงานมากขึ้น เนื่องจากในตลาดแรงงานของจีนมีการแข่งขันสูงสำหรับชาวต่างชาติ

1.3.2 การจัดโครงการและกิจกรรมของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา (2563-2565) ยังเน้นด้านพระราชพิธี กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมเผยแพร่และรักษาศิลปวัฒนธรรมไทย แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ส่งเสริมโอกาสด้านอาชีพสำหรับชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสโดยเฉพาะ

1.3.3 กองคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ กรมการกงสุล กระทรวงการต่างประเทศ ได้จัดสรรงบประมาณยุทธศาสตร์ ค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนกิจกรรมคนไทยในต่างประเทศให้แก่สำนักงานในต่างประเทศ โดยพิจารณาตามคำขอของแต่ละสำนักงาน แต่ไม่ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในภาพรวมตามข้อมูลประชากร (demographic-based) เช่น เพศ อายุ สถานภาพสมรส สถานภาพทางเศรษฐกิจ หรือตามพื้นที่ / ภูมิภาค (area or regional-based) เช่น จีนแผ่นดินใหญ่ ภูมิภาคยุโรป ฯลฯ

1.4 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.4.1 เพื่อศึกษาโอกาสด้านอาชีพของคนไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวน ในปัจจุบันและความเห็นของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสต่อการจัดกิจกรรมและโครงการของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู ที่ตอบสนองความต้องการและโอกาสด้านอาชีพ

1.4.2 เพื่อศึกษาความสอดคล้องระหว่างโครงการของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา (2563-2565) กับความต้องการของคนไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวน อุปสรรคและความท้าทายในการดำเนินโครงการ

1.4.3 เพื่อศึกษาการกำหนดนโยบายการทูตเพื่อประชาชนของกองคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ กรมการกงสุล กระทรวงการต่างประเทศ และแนวคิดในการจัดสรรงบประมาณยุทธศาสตร์ ค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนกิจกรรมคนไทยในต่างประเทศให้แก่สถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่

1.4.4 เพื่อให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนากิจกรรมและโครงการของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู ที่ตอบสนองความต้องการของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวน

1.5 ขอบเขตการศึกษา วิธีดำเนินการศึกษาและระเบียบวิธีการศึกษา

1.5.1 ขอบเขตการศึกษา

1) เนื้อหาของการศึกษาประกอบด้วยการวิเคราะห์แนวทางการดำเนินโครงการของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู ประจำปีงบประมาณ 2563-2565 (ระยะ 3 ปี) ที่เกี่ยวข้องกับคนไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวน การเก็บข้อมูลจากสัมภาษณ์คนไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสเกี่ยวกับความต้องการการสนับสนุนของสถานกงสุลใหญ่ฯ และการสัมภาษณ์ผู้กำหนดนโยบายของกองคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ กรมการกงสุล และผู้ปฏิบัติงานของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู

2) กลุ่มบุคคลที่ศึกษา ประกอบด้วย

(1) ผู้กำหนดนโยบาย คือ ผู้อำนวยการหรือรองผู้อำนวยการกองคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ กรมการกงสุล และเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบการจัดสรรงบประมาณยุทธศาสตร์ ค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนกิจกรรมคนไทยในต่างประเทศ

(2) ผู้ปฏิบัติงานของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู เกี่ยวกับแนวความคิดหลักการและเหตุผลของการจัดโครงการที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนด้านอาชีพของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรส ปัญหาอุปสรรค และทิศทางการปรับเปลี่ยนรูปแบบโครงการให้สะท้อนความต้องการของชาวไทยย้ายถิ่น

(3) ชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวน โดยเน้นการศึกษาเกี่ยวกับความเห็นต่อโครงการของสถานกงสุลใหญ่ฯ และรูปแบบโครงการที่เหมาะสมและตอบโจทย์ด้านการสร้างอาชีพ

1.5.2 วิธีดำเนินการศึกษาและระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษานี้จะใช้การเก็บข้อมูลแบบผสมทั้งแบบปริมาณ (quantitative) และคุณภาพ (qualitative) โดยแบ่งเป็น

1) ข้อมูลจากเอกสาร (documentary data) ที่สำคัญ ได้แก่ โครงการภายใต้งบประมาณประจำปีงบประมาณ 2563-2565 (ระยะ 3 ปี) ของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู เช่น รูปแบบการจัดโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการ งบประมาณโครงการ เป้าหมายผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการ ผลลัพธ์และผลสัมฤทธิ์ของโครงการ สัดส่วนของโครงการที่สนับสนุนโอกาสทางเศรษฐกิจฯ เมื่อเทียบกับโครงการด้านอื่น (เช่น ศาสนา นาฏศิลป์ กีฬา ภาษา) ฯลฯ

2) การสัมภาษณ์ผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติ ประกอบด้วย ผู้บริหารหรือผู้ปฏิบัติงานของกองคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ กรมการกงสุล และผู้บริหารหรือผู้ปฏิบัติงานของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู

3) การใช้แบบสอบถามภายใต้โดเมน surveymonkey.com พร้อมกับประชาสัมพันธ์ขอความร่วมมือผ่านวีแชท (WeChat)³ ของกลุ่มชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวน เข้าร่วมตอบแบบสอบถามทางออนไลน์

4) การสัมภาษณ์แบบติดตามชีวิตบุคคล (Life course interview) กับกลุ่มตัวอย่างได้แก่ หญิงและชายไทยที่ย้ายถิ่นฐานผ่านการสมรสและมีสิทธิพำนักในมณฑลเสฉวนอย่างน้อย 3 คน

1.6 ข้อจำกัดในการศึกษา

1.6.1 เนื่องจากคนไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวนมีจำนวนน้อย การแสวงหากลุ่มคนที่ศึกษาจำเป็นต้องใช้การสุ่มตัวอย่างแบบสโนว์บอล (snowball sampling) ซึ่งมักทำให้เกิดอคติ (bias) ในกลุ่มคนที่ศึกษา

1.6.2 การสัมภาษณ์แบบติดตามชีวิตบุคคล (life-course interview) อาจสร้างความอ่อนไหวหรือความกังวลให้แก่ผู้ให้สัมภาษณ์ เนื่องจากผู้ทำวิจัยมีตำแหน่งหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐ ความกังวลดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อคำตอบอย่างตรงไปตรงมา

1.6.3 ข้อมูลทางการเงินที่เปิดเผยต่อสาธารณชนมีจำกัด ผู้ศึกษาไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลสถิติหรือสัมภาษณ์ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐของจีน เช่น สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองของมณฑลเสฉวน เกี่ยวกับการย้ายถิ่นของคนไทย

1.7 ประโยชน์ของการศึกษา

ผู้ศึกษาหวังว่า กระทรวงการต่างประเทศและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะใช้ประโยชน์จากรายงานนี้ประกอบการกำหนดกลยุทธ์และแผนดำเนินงานให้ตรงกับความต้องการของชาวไทยย้ายถิ่นในจีน เพื่อยกระดับคุณภาพของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรส สนับสนุนโอกาสสร้างอาชีพและรายได้ที่เพียงพอเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวอย่างมีศักดิ์ศรีและยั่งยืนในต่างประเทศ

³ แอปพลิเคชันสำหรับการสนทนาที่นิยมสูงสุดในจีน มีลักษณะเช่นเดียวกับไลน์ (Line)

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดทฤษฎี

2.1.1 การย้ายถิ่นข้ามชาติ (Transnationalism)

แนวคิดเรื่องการย้ายถิ่นข้ามชาติ (Transnationalism) เริ่มต้นจากนักมานุษยวิทยา 3 คน คือ Nina Glick-Schiller Linda Bach และ Christina Blanc-Szanton ซึ่งสังเกตว่า มีประชากรย้ายถิ่นฐานแบบใหม่ที่เครือข่าย กิจกรรม และวิถีชีวิตของพวกเขายังถูกห้อมล้อมด้วยชุมชนของทั้งประเทศต้นทางและประเทศปลายทาง โดยเรียกประชากรเหล่านี้ว่า ผู้ย้ายถิ่นข้ามชาติ (transmigrants) และได้ให้ความหมายของคำว่า การย้ายถิ่นข้ามชาติ ว่าเป็นกระบวนการที่ผู้ย้ายถิ่นสร้างพื้นที่ทางสังคม (social fields) ที่เชื่อมโยงประเทศต้นทางกับประเทศที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ ผู้ย้ายถิ่นข้ามชาติใช้ชีวิตข้ามพรมแดน และยังคงความสัมพันธ์กับประเทศบ้านเกิดหรือประเทศต้นทาง พวกเขาพัฒนาและรักษาความสัมพันธ์หลากหลายรูปแบบทั้งด้านครอบครัว เศรษฐกิจ สังคม องค์กร ศาสนา การเมือง ข้ามพรมแดน พวกเขามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมรู้สึกกังวล และพัฒนาอัตลักษณ์ภายในเครือข่ายสังคมทั้งสองแห่งหรือมากกว่าสองแห่งอย่างต่อเนื่อง (Glick-Schiller, Basch, & Blanc-Szanton, 1992) ต่อมา ทั้งสามยังได้ชี้เกี่ยวกับบทบาทของเทคโนโลยีทันสมัยในปัจจุบันทั้งในด้านการขนส่งและการสื่อสารที่ทำให้การติดต่อข้ามพรมแดนเป็นไปได้ง่ายขึ้น (Glick-Schiller, Basch, & Blanc-Szanton, 1995)

แนวคิดเรื่องการย้ายถิ่นข้ามชาติได้ถูกวิจารณ์ ทดสอบและพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากนักวิชาการหลากหลายสาขา เช่น Alejandro Portes และคณะ ที่ศึกษาแนวคิดโดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ (empirical data) ของผู้ย้ายถิ่นฐานจากโคลัมเบีย โดมินิกัน และเม็กซิโกจำนวน 90 คน ในสหรัฐอเมริกา และได้ข้อสรุปใหม่ อาทิ ไม่ใช่ผู้ย้ายถิ่นฐานทุกคนที่เป็นผู้ย้ายถิ่นฐานข้ามชาติ (not all migrants are 'transmigrants') และแนวปฏิบัติข้ามชาติ (transnational practices) ยังคงมีจำกัด (Portes, 2001) นอกจากนี้ Portes คาดการณ์ว่า การย้ายถิ่นข้ามชาติจะมีจำนวนมากขึ้นในอนาคต เนื่องจากถูกขับเคลื่อนด้วยตรรกะของระบบทุนนิยมโลกที่สร้างอุปสงค์ต่อแรงงานต่างชาติในประเทศพัฒนาแล้วและอุปทานของแรงงานราคาถูกในประเทศโลกที่สาม นอกจากนี้ ระบบทุนนิยมโลกยังผลักดันให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยีสื่อสารและการขนส่งที่ทันสมัย อำนวยความสะดวกให้แก่การติดต่อเชื่อมโยงทางไกลระหว่างประเทศด้วย (Portes, 2001)

Steven Vertovec ได้รวบรวมและวิพากษ์แนวความคิดและงานวิจัยสำคัญเกี่ยวกับการย้ายถิ่นฐานข้ามชาติปัจจุบันในหนังสือ Transnationalism ซึ่งได้เสนอแนะแนวคิดเรื่อง transformation อันหมายถึง การเปลี่ยนรูปร่างเชิงโครงสร้าง (structural shift) และการเปลี่ยนแปลงในระยะยาว ด้านสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ อันเกิดจากการเชื่อมโยงที่มากขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์ (Vertovec, 2009) โดย Vertovec มองว่า การย้ายถิ่นข้ามชาติของผู้ย้ายถิ่นอาจจะไม่ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทั้งในระดับโลกหรือสังคมท้องถิ่นโดยตรง แต่รูปแบบการแลกเปลี่ยนข้ามพรมแดนและความสัมพันธ์ระหว่างผู้ย้ายถิ่นกันเองเป็นส่วนสนับสนุนให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลง (process of transformation) ซึ่งกำลังดำเนินอยู่ก่อนแล้ว และเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยใหม่ โดยเฉพาะการโทรศัพท์ทางไกลราคาถูก (cheap telephone calls) มีบทบาทสำคัญที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว (Vertovec, 2009)

ปัจจุบันคนไทยในต่างแดนส่วนใหญ่เป็นคนไทยย้ายถิ่นข้ามชาติ พวกเขายังติดต่อและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับครอบครัวและเพื่อนในประเทศไทย เทคโนโลยีสื่อสารสมัยใหม่มีบทบาทเป็นเครื่องมือติดต่อพูดคุยระหว่างกันข้ามพรมแดน การโทรศัพท์ทางไกลได้ถูกทดแทนโดยบริการอินเทอร์เน็ตและแอปพลิเคชันสนทนา (chat application) บนมือถือ โดยเฉพาะแอปพลิเคชันไลน์ (Line) ที่ได้รับความนิยมอย่างสูงในกลุ่มชาวไทยต่างแดน เมื่อเทียบกับแอปพลิเคชันอื่น ๆ เช่น WhatsApp หรือ Facebook Messenger

2.1.2 การเมืองของประเทศต้นทาง (Homeland Politics)

การเมืองของประเทศต้นทาง หมายถึง ความพยายามของประเทศต้นทางในการรักษาความสัมพันธ์กับผู้ย้ายถิ่นข้ามชาติเพื่อผลประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การส่งรายได้กลับไปช่วยสมาชิกในครอบครัวหรือประเทศต้นทาง (remittances) การทำการค้าหรือลงทุน การเป็นล็อบบี้ยิสต์ (lobbyists) ในทางการเมืองของประเทศปลายทาง อันจะมีส่วนสนับสนุนการเมืองในประเทศต้นทาง ทั้งนี้ รูปแบบความพยายามในการรักษาความสัมพันธ์ เช่น การอนุญาตให้เป็นสมาชิกพรรคการเมืองและสมาคมต่าง ๆ ในประเทศต้นทาง การคงสิทธิในการลงคะแนนเลือกตั้งของประเทศต้นทาง การสร้างสมาคมและการรวมกลุ่มของผู้พลัดถิ่น (diasporic association) ในประเทศปลายทาง เป็นต้น (Vertovec, 2009)

การส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนไทยในต่างประเทศผ่านนโยบายการทูตเพื่อประชาชนและโครงการต่าง ๆ ของสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่ทั่วโลก เช่น การจัดกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี กีฬา การจัดตั้งเครือข่ายคนไทยและองค์กรที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะอาชีพ กิจกรรมการสอนภาษาไทยให้แก่เยาวชนไทยรุ่นที่สอง จึงถือเป็นการเมืองของประเทศต้นทางรูปแบบหนึ่งของรัฐบาลไทยในการรักษาและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับชาวไทยย้ายถิ่นข้ามชาติในปัจจุบัน

ก่อนการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในจีนเมื่อต้นปี 2563 คนไทยส่วนใหญ่ในมณฑลเสฉวนเป็นนักเรียนและนักศึกษา โดยมีจำนวนประมาณ 800-1,000 คน ในขณะที่มีพ่อบ้านแม่บ้าน พนักงานบริษัท เจ้าของธุรกิจขนาดเล็ก พนักงานนวด ครูมวยและอาชีพอื่น ๆ อีกประมาณ 60 คน โครงการและกิจกรรมของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู จึงเน้นตอบสนองความต้องการของประชากรไทยกลุ่มใหญ่ เช่น การมอบเงินอุดหนุนสมาคมนักเรียนไทยในนครเฉิงตู การจัดกิจกรรมร่วมกับนักเรียน นักศึกษาไทยในงานเทศกาลสำคัญต่าง ๆ การจัดโครงการดูงานเทคโนโลยีสำคัญในนครเฉิงตูให้แก่ นักศึกษาไทย ฯลฯ ในขณะที่การจัดโครงการสำหรับกลุ่มคนไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสโดยเฉพาะยังไม่มี

อย่างไรก็ตาม โดยที่จีนมีมาตรการควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่เข้มงวด รวมถึงการจำกัดการเดินทางระหว่างประเทศและระงับการตรวจลงตราประเภทการศึกษา ทำให้นักเรียนนักศึกษาไทยที่เดินทางกลับไทยตั้งแต่ต้นปี 2563 ไม่สามารถเดินทางกลับจีนได้และจำเป็นต้องเรียนออนไลน์แทน ในขณะเดียวกัน จีนยังคงอนุญาตให้ผู้ถือใบอนุญาตมีถิ่นพำนักประเภททำงาน (work) และติดตามครอบครัว (reunion) สามารถเดินทางเข้า-ออกจีนได้ตามปกติ ด้วยเหตุนี้ ประชากรไทยส่วนใหญ่ในมณฑลเสฉวนในช่วง 2 ปีกว่าที่ผ่านมา จึงเป็นกลุ่มคนทำงานและกลุ่มผู้ย้ายถิ่นผ่านการสมรส ซึ่งมีจำนวนรวมกันประมาณ 50 คน สถานกงสุลใหญ่ฯ จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในการดูแลคนไทยกลุ่มใหม่นี้มากขึ้น

2.2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 การย้ายถิ่นข้ามชาติของแรงงานหญิง (Feminization of Migration)

มีงานวิชาการจำนวนหนึ่งให้ความสนใจประเด็นเรื่อง การย้ายถิ่นข้ามชาติของแรงงานหญิงและแรงงานย้ายถิ่นผ่านการสมรส จากรายงานสถานการณ์ด้านการย้ายถิ่นระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เมื่อปี 2551 กล่าวถึงการย้ายถิ่นของแรงงานผู้หญิงภายในและจากเอเชียเริ่มต้นประมาณปลายทศวรรษที่ 1970 ถึงต้นทศวรรษที่ 1980 ว่า สาเหตุประการหนึ่ง คือ การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของตลาดแรงงานทั้งภายในและนอกประเทศ ที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีงานรองรับในต่างประเทศในบางสาขาอาชีพ (Situation Report on International Migration in East and South-East Asia, 2008) การเติบโตทางอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1950 ทำให้เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานหญิงไร้ฝีมือจากเอเชียตะวันออกและตะวันออกเฉียงใต้ (Yamanaka & Piper, 2005) ผู้หญิงเอเชียจากประเทศที่ด้อยพัฒนากว่าได้ย้ายถิ่นไปยังประเทศที่มีการพัฒนาทางอุตสาหกรรมสูงกว่าในภูมิภาค เช่น ญี่ปุ่น สิงคโปร์ ฮองกง เกาหลีใต้ และไต้หวัน เพื่อเป็นแรงงานในสาขาขาดแคลน โดยเฉพาะงานดูแลและบริการที่ดูแลสมาชิกในครัวเรือน (domestic care) เช่น การทำงานบ้าน ดูแลผู้สูงอายุและเด็ก รวมทั้งในธุรกิจค้าบริการทางเพศ สำหรับผู้ที่มีโอกาสย้ายถิ่นนั้น การแต่งงานกับคนในชาติได้กลายเป็นช่องทางหนึ่งที่จะทำให้พวกเธอได้สิทธิ

การเป็นพลเมืองหรือสิทธิพำนักระยะยาวในประเทศนั้น ประเทศต่าง ๆ จึงได้ออกมาตรการป้องกันการไหลเข้าของชาวต่างชาติโดยการแต่งงาน เช่น นโยบายการเข้าเมือง (immigration policies) โดยการกั้นกรองคุณสมบัติของคนในชาติที่จะแต่งงานกับชาวต่างชาติ หรือนโยบายด้านแรงงาน สวัสดิการสังคม และประชากร เพื่อกำหนดความแตกต่างด้านสิทธิพลเมืองของคู่สมรสชาวต่างชาติที่แตกต่างกันในด้านสัญชาติ เชื้อชาติ และศาสนา (Yang & Lu, 2010)

งานวิจัยของ Yen-Fen Tseng ซึ่งศึกษาการย้ายถิ่นโดยการแต่งงานของหญิงจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับชายเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในด้านอุปสงค์ การแต่งงานข้ามพรมแดนเป็นผลจากการที่ผู้ชายชนชั้นล่างไม่มีโอกาสหรือมีโอกาสน้อยในการแต่งงานกับหญิงชาติเดียวกัน การแต่งงานกับหญิงต่างชาติจึงกลายเป็นทางเลือกที่สำคัญ ในขณะที่เมื่อคำนึงถึงด้านอุปทานพบว่า การขยายตัวของจำนวนผู้ย้ายถิ่นจากการแต่งงานมีสาเหตุหลักจากปัญหาความยากลำบากทางเศรษฐกิจในประเทศต้นทาง โดยเฉพาะในเขตชนบท การแต่งงานจึงกลายเป็นช่องทางหนึ่งสำหรับผู้หญิงฐานะยากจนจะมีโอกาสพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น (Tseng, 2010) งานวิจัยผู้ย้ายถิ่นของชาวไทยย้ายถิ่นในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี⁴ อาทิ สุภาวงศ์ จันทวานิชและคณะ (Chantavanich, et al., 2001) พัทยา เรือนแก้ว (Ruenkaew P., 2014) ประไพรัตน์ มิกซ์ และ Nicola Piper (Mix และ Piper, 2003) ได้กล่าวถึงภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมของหญิงไทยที่ย้ายถิ่นไปเยอรมนีในช่วงแรกว่า ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา อาชีพก่อนการย้ายถิ่นส่วนใหญ่คือ อาชีพค้าบริการทางเพศ และอาชีพอื่น ๆ เช่น ค้าขาย พนักงานในโรงงาน ช่างเสริมสวย พนักงานโรงแรม หรือธุรกิจส่วนตัว หญิงไทยส่วนใหญ่เคยสมรสหรืออยู่กินกับชายไทยมาก่อน แต่แยกทางกันหรือหย่าร้าง และมักมีลูกติดจากสามีคนไทยก่อนย้ายถิ่นฐานไปเยอรมนี งานศึกษาดังกล่าวยังชี้ให้เห็นรูปแบบและวัตถุประสงค์การย้ายถิ่นของหญิงไทยไปเยอรมนี ตั้งแต่อดีต พบว่า (1) เป็นการย้ายถิ่นฐานเพื่อการหางานทำ โดยเฉพาะการค้าบริการทางเพศ และงานรับจ้างอื่นๆ เช่น แม่ครัวพ่อครัว พนักงานทำความสะอาด นักเต้น ฯลฯ (2) เป็นการย้ายถิ่นฐานเพื่อการศึกษา โดยมีนักศึกษาไทยทั้งชายและหญิงไทยที่ได้รับทุนการศึกษาหรือใช้ทุนส่วนตัวเดินทางไปศึกษาต่อในประเทศที่พัฒนาแล้วดังเช่นประเทศเยอรมนี (3) เป็นการย้ายถิ่นฐานเพื่อการแต่งงานและสร้างครอบครัว ซึ่งในอดีตอาศัยบริษัทจัดหาคู่ หรือแม่สื่อแม่ชักที่เป็นเครือญาติหรือเพื่อนในเยอรมนีเป็นผู้ช่วยเหลือหรือดำเนินการให้โดยมีสินจ้าง และ (4) เป็นการย้ายถิ่นฐานของ “ลูกติด” ซึ่งตามพ่อหรือแม่ไทยมาพำนักในเยอรมนีในภายหลัง (Ruenkaew P., 2014) นอกจากนี้ยังนำเสนอให้เห็นว่า ชายเยอรมันที่แต่งงานกับหญิงไทยย้ายถิ่นสามารถจำแนกออกเป็น 5 ลักษณะใหญ่ คือ ชายที่ผิดหวังจากความสัมพันธ์กับหญิงเยอรมัน ชายโสดสูงอายุ ชายที่รูปลักษณะไม่ดี ชายที่ชื่นชอบวัฒนธรรมอื่น และชายที่พบรักกับหญิงไทยโดยบังเอิญ (Ruenkaew P., 2014)

⁴ ในเนื้อหาส่วนต่อ ๆ ไปจะเรียกโดยย่อว่า ประเทศเยอรมนี หรือ เยอรมนี

งานวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของคนไทยในต่างแดนมักไม่เน้นความสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของเทคโนโลยีในกระบวนการย้ายถิ่นและต่อวิถีชุมชนของผู้โยกย้ายถิ่นฐานมากนัก เนื่องจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเริ่มมีบทบาทชัดเจนในช่วงปลายทศวรรษ 2000 ค่าโทรศัพท์ระหว่างประเทศและอินเทอร์เน็ตยังมีราคาแพงและไม่แพร่หลาย อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้กลายเป็นส่วนสำคัญในชีวิตประจำวัน มีราคาถูกลงทำให้สามารถเข้าถึงได้ง่าย การย้ายถิ่นและวิถีชุมชนผู้ย้ายถิ่นในต่างแดนจึงย่อมเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน โลกออนไลน์กลายเป็นช่องทางใหม่ที่คนไทยสามารถทำความรู้จักกับชาวต่างชาติได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้บริการบริษัทจัดหาคู่ดังเช่นในอดีต หญิงและชายไทยสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีในการทำ ความรู้จักเรียนรู้กันและกัน (dating) ข้ามพรมแดนได้อย่างสะดวกสบายมากขึ้น

2.2.2 การย้ายถิ่นข้ามชาติและการเข้าสู่ตลาดแรงงานของชาวไทยย้ายถิ่น: กรณีศึกษา ในเยอรมนี

คุณฉวีนิพนธ์ของผู้เขียนในหัวข้อ Thai Marriage Migrants in Germany and Their Employment Dilemma after the Residence Act of 2005 (Sinsuwan, 2018) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ในประเทศเยอรมนีมีชาวไทยอาศัยอยู่กว่า 60,000 คน แต่มีเพียงร้อยละ 43 ที่ได้รับการขึ้นทะเบียน เป็น “แรงงาน” ภายใต้ระบบการจ้างงานของเยอรมนี งานวิจัยจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุของ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและโอกาสในการเข้าสู่ตลาดแรงงานของชาวไทยย้ายถิ่นข้ามชาติ โดย ศึกษากลุ่มชาวไทยทั้งหญิงชายในเยอรมนีที่ย้ายถิ่นฐานผ่านการสมรสภายหลังการประกาศใช้ กฎหมายสิทธิพำนัก (Residence Act) ที่เริ่มบังคับใช้ใน ค.ศ. 2005 โดยได้บูรณาการข้อมูลขั้นต้นจาก สำนักงานสถิติแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี การวิจัยเอกสาร รวมทั้งข้อมูลเชิงปริมาณจาก แบบสอบถามออนไลน์จำนวน 125 คน และข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์คนไทยย้ายถิ่นจำนวน 38 คน ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้มีดังนี้

2.2.2.1 การย้ายถิ่นโดยการแต่งงานของชาวไทยหลังปี ค.ศ. 1990 และกฎหมายว่าด้วย สิทธิพำนักของเยอรมนีปี ค.ศ. 2005

ภายหลังการทลายของกำแพงเบอร์ลินในปี 2532 (ค.ศ. 1989) และการรวมชาติในปี 2533 (ค.ศ. 1990) เยอรมนีมีมาตรการการตรวจคนเข้าเมืองที่เข้มงวดมากขึ้นเพื่อ ควบคุมปริมาณผู้โยกย้ายถิ่นฐานเข้าประเทศ ชาวไทยถูกกำหนดให้ต้องขอวีซ่าเพื่อเดินทางเข้าเยอรมนี จึงจำเป็นต้องใช้ช่องทางต่าง ๆ รวมถึงการแต่งงานกับคนเยอรมันเพื่อให้มีสิทธิพำนักในเยอรมนี สถิติ การแต่งงานของชาวไทยและเยอรมันระหว่างปี 2507-2558 (ค.ศ. 1964-2015) ชี้ว่า ระหว่างทศวรรษ 1960 ถึงปลายทศวรรษ 1970 จำนวนการแต่งงานระหว่างผู้โยกย้ายถิ่นชาวไทยทั้งหญิงและชายกับ ชาวเยอรมันมีจำนวนไม่มากเฉลี่ยเพียง 100 คนต่อปี ในขณะที่ตั้งแต่ปี 2531 (ค.ศ. 1988) จำนวน

หญิงไทยที่แต่งงานกับชาวเยอรมันสูงมากกว่า 1,000 คนต่อปี โดยในปี 2545 (ค.ศ. 2002) มีหญิงไทยมากถึง 2,775 คน ที่แต่งงานกับชาวเยอรมัน

แม้ว่านโยบายการตรวจคนเข้าเมืองของเยอรมนีจะเข้มงวดมากขึ้น แต่จำนวนชาวไทยที่โยกย้ายถิ่นฐานมาอาศัยอยู่ในเยอรมนียังคงขยายตัวอย่างต่อเนื่อง Mix & Piper (2003) ชี้ว่าการเพิ่มขึ้นของจำนวนคนไทยที่แต่งงานอย่างถูกกฎหมายกับพลเมืองเยอรมันมีความเชื่อมโยงอย่างมีนัยสำคัญกับกฎหมายใหม่ที่กำหนดให้คนไทยต้องขอวีซ่าในการเข้าประเทศ⁵ ผู้หญิงไทยส่วนใหญ่ใช้การแต่งงานเป็นช่องทางที่จะได้รับสิทธิพำนักในเยอรมนี และทำให้พวกเธอมีโอกาสทำงานอย่างถูกกฎหมาย ด้วยเหตุนี้ กฎหมายการเข้าเมืองของเยอรมนีจึงเป็นกลไกสำคัญที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบการโยกย้ายถิ่นฐานของหญิงไทยให้กลายเป็นการโยกย้ายถิ่นฐานโดยการแต่งงาน นับตั้งแต่ที่มีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายมาจนถึงปัจจุบัน (Ruenkaew P., 2009)

2.2.2.2 ลักษณะของชุมชนไทยในเยอรมนี

ชุมชนไทยแตกต่างจากชุมชนผู้พลัดถิ่นอื่น ๆ ในเยอรมนีในหลายด้าน คนไทยส่วนใหญ่ย้ายถิ่นโดยลำพัง โดยกว่า 99 เปอร์เซ็นต์ของผู้ย้ายถิ่นเป็นคนรุ่นแรก (first generation) ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ไม่มีเครือญาติขนาดใหญ่อาศัยอยู่ในเยอรมนี อาจมีเพียงพี่ น้อง หรือแม่ที่เคยย้ายถิ่นไปตั้งรกรากในเยอรมนีก่อน ประชากรไทยในชุมชนจึงไม่มีความสัมพันธ์ในเชิงเครือญาติที่ใกล้ชิด นอกจากนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับชนกลุ่มน้อยชาวตุรกีในเยอรมนีที่มักแต่งงานกันเองเนื่องจากเงื่อนไขทางศาสนาและเชื้อชาติ คนไทยแต่งงานกับ “คนอื่น” ที่แตกต่างทั้งเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม ยิ่งไปกว่านั้นชาวไทยมีถิ่นที่อยู่กระจายอยู่ทั่วไปในเยอรมนี ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำงานและที่อาศัยของคู่สมรสชาวเยอรมัน

คนไทยส่วนใหญ่เป็นหญิงและมีฐานะรอง (subordinate position) ทั้งในครัวเรือนและในสังคมเยอรมัน ในบ้านพวกเขาในฐานะเป็นผู้พึ่งพิงของคู่สมรสชาวเยอรมันทั้งในด้านการเงินและสิทธิพำนักในเยอรมนี สามียุโรปส่วนใหญ่มีเงินเดือนที่สูงกว่าภริยาไทยและรับผิดชอบค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ในบ้าน รวมทั้งค่าใช้จ่ายของบุตร กรณีที่ภริยาไทยทำงานและมีรายได้ เงินรายได้มักถูกใช้ไปกับค่าใช้จ่ายส่วนตัวและการส่งเงินกลับบ้าน ในสังคม ชาวไทยย้ายถิ่นต้องประสบกับระเบียบสังคมที่เข้มงวด มีข้อจำกัดด้านสื่อสารภาษาเยอรมันและไม่สามารถเดินทางไปไหนมาไหนได้อย่างอิสระ ผู้หญิงส่วนใหญ่แม้จะมีการศึกษาสูงก็มักประสบความยากลำบากในการหางานในเยอรมนี สำหรับผู้หญิงที่มีภาระเป็นเสาหลักของครอบครัวในไทยและจำเป็นต้องหารายได้ส่งกลับไปเลี้ยงพ่อแม่และบุตร มักนิยมประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจขนาดเล็กและสปา เนื่องจากมีการลงทุนต่ำและกฎระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องน้อยกว่าการเปิดร้านอาหาร มีอุปสงค์ในการหาพนักงานสูงและ

⁵ เยอรมนีออกกฎหมายชาวต่างชาติ (Aliens Acts หรือ Ausländergesetz) มีผลใช้บังคับในปี ค.ศ. 1990

ไม่จำเป็นต้องมีทักษะฝีมือด้านการนวดมาก่อนก็สามารถสมัครเข้าทำงานได้ นอกจากนี้ ชาวไทยย้ายถิ่นส่วนใหญ่ยังมีข้อจำกัดด้านการเงินและความรู้ในการทำธุรกิจในต่างแดน ทำให้โอกาสที่ภริยาไทยจะกลายเป็นเจ้าของกิจการหรือผู้ประกอบการโดยปราศจากการสนับสนุนจากสามีเป็นไปได้ยาก รวมทั้งไม่มีศักยภาพที่จะให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่คนไทยอื่น ๆ เนื่องจากการตัดสินใจทางการเงินส่วนใหญ่จำเป็นต้องได้รับความเห็นชอบจากสามี

2.2.2.3 สื่อออนไลน์: การรวมกลุ่มรูปแบบใหม่ของชาวไทยข้ามชาติ

ปัจจุบันมีสมาคมไทยทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาในเยอรมนีมากกว่า 100 สมาคม ทั้งสมาคมทางวัฒนธรรม เช่น ดนตรีไทยและรำไทย สอนภาษาไทยให้แก่เด็ก รุ่นที่สอง มวยไทย ศิลปะไทย สมาคมที่ดูแลให้ความช่วยเหลือคนไทยตกทุกข์ได้ยาก สมาคมทางเศรษฐกิจและการพัฒนาฝีมือ เช่น การนวดแผนไทย การเป็นล่าม การขยายตัวของจำนวนสมาชิกชาวไทยในเยอรมนีเหล่านี้มีส่วนสำคัญมาจากความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในสมาคม อันนำไปสู่การแยกตัวและก่อตั้งสมาคมใหม่ ๆ

อย่างไรก็ตาม การรวมกลุ่มของคนไทยรุ่นใหม่ในเยอรมนีมีความแตกต่างจากคนไทยรุ่นก่อน พวกเขาใช้โซเชียลมีเดียในการก่อตั้งสมาคมออนไลน์รูปแบบใหม่บนเฟซบุ๊ก ข้อดีของการใช้สังคมออนไลน์เป็น platform ในการรวมกลุ่มแทนรูปแบบสมาคมคนไทยย้ายถิ่นแบบดั้งเดิม คือ (1) ค่าใช้จ่ายน้อยกว่าและข้อบังคับด้านกฎหมายน้อยกว่า (2) สามารถขยายจำนวนสมาชิกได้ไม่จำกัด (3) แอดมิน (administrator) สามารถโต้ตอบกับสมาชิกได้ตลอด 24 ชั่วโมงต่อวัน และ 7 วันต่อสัปดาห์ และสิ่งสำคัญคือ (4) ชีวิตส่วนตัวของแอดมินและสมาชิกแยกออกจากกันและไม่จำเป็นต้องพบปะกันจริง ๆ ปัจจุบันมีกลุ่มสังคมออนไลน์ของคนไทยย้ายถิ่นในเยอรมนีจำนวนมากและอย่างน้อย 5-6 เพจที่มีสมาชิกมากกว่าหนึ่งพันบัญชีผู้ใช้ ยกตัวอย่างเช่น เพจบุ๊กเพจชื่อ แชร่ประสบการณ์เรียน Berufsausbildung in Deutschland มีสมาชิกกว่า 10,000 บัญชี สมาชิกในเพจนี้แลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานและการฝึกงานสายวิชาชีพ (Ausbildung) รวมทั้งการให้กำลังใจซึ่งกันและกันในการทำงานและฝึกงาน อีกเพจหนึ่งชื่อว่า หางาน-หาคนทำงานในเยอรมนี (Arbeitsplatz für Thai in Deutschland) มีสมาชิกกว่า 6,700 บัญชี เพจเปิดโอกาสให้ทั้งนายจ้างและลูกจ้างสามารถลงโฆษณาหางานและหาพนักงาน นอกจากนี้ ยังมีเพจเกี่ยวข้องกับการเรียนภาษาเยอรมันและสอบภาษาระดับ B1 ให้สำเร็จ เช่น Keine Angst vor der Prüfung A1-B2 ซึ่งมีสมาชิก 4,500 กว่าบัญชี หรือ Wir Lernen Jeden Tag ein Neues Deutsches Wort ซึ่งมีสมาชิกมากกว่า 9,100 บัญชี ทั้งสองเพจให้ความรู้เกี่ยวกับเกร็ดการทำข้อสอบและตัวอย่างข้อสอบ ขณะเดียวกันการรวมกลุ่มออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจสปาที่มีจำนวนมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น เพจชื่อเก้าแก่นี่มือใหม่ (นวดไทยในเยอรมัน+ยุโรป) มีสมาชิกมากกว่า 4,000 บัญชี ส่วนเพจชื่อ ภาษาเยอรมันทางหัตถเวช มีสมาชิกราว 2,300 บัญชี เน้นให้ความรู้แก่สมาชิกเกี่ยวกับคำศัพท์และ

ภาษาเยอรมันทางการนวด เพลงที่มีชื่อเสียงและมีสมาชิกมากที่สุดเพลงหนึ่งชื่อ พ่อบ้านเยอรมัน ซึ่งให้ข้อมูลข่าวสารและสาระน่ารู้ในการใช้ชีวิตในชีวิตประจำวันปัจจุบันมีผู้ติดตามมากกว่า 90,000 บัญชี โดยหญิงและชายไทยย้ายถิ่นใช้เป็นช่องทางในการหาหรือกับสมาชิก สอบถามหรือเล่าประสบการณ์การใช้ชีวิตในต่างแดน ประสบการณ์ก่อนและหลังสมรส กฎหมายและระเบียบสังคม รวมทั้งประชาสัมพันธ์ธุรกิจ เป็นที่น่าสังเกตว่า เพลงของกลุ่มคนไทยย้ายถิ่นบนเฟซบุ๊กมักเป็นกลุ่มปิด (closed group) ที่มีคนไทยรุ่นใหม่ทำหน้าที่ “แอดมิน” โดยเพลงที่ได้รับความสนใจและมีผู้ติดตามจำนวนมากมักเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตที่สำคัญของคนไทยในเยอรมนี เช่น การสอบให้ผ่านระดับภาษาเยอรมัน B1 เพื่อขอสิทธิพำนักถาวรและการขอสัญชาติ การฝึกวิชาชีพในระบบเยอรมัน การหางานทำ การใช้ชีวิตต่างแดนในฐานะแม่บ้านหรือพ่อบ้านต่างแดน

ในทางกลับกัน เทคโนโลยีสมัยใหม่ช่วยเชื่อมโยงคนไทยข้ามพรมแดน อาจมีส่วนทำให้ชุมชนไทยในเยอรมนีแยกห่างออกจากกัน หรืออาจทำให้คนไทยรุ่นใหม่มีช่องทางที่หลากหลายขึ้นและเป็นทางเลือกในการติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มคนไทยในเยอรมนี เพราะแอปพลิเคชันสนทนาและโซเชียลมีเดียทำให้เกิด “จุดนัดพบทางเลือก” ที่สมาชิกของกลุ่มไม่จำเป็นต้องอยู่ในที่เดียวกันทางกายภาพ ไม่จำเป็นต้องมาพบปะเจอกันแบบพบหน้า กลุ่มในเฟซบุ๊กอนุญาตให้คนที่ไม่รู้จักกันหรือไม่เคยเป็นเพื่อนกันมาก่อนสามารถสื่อสารแลกเปลี่ยนความเห็นเกี่ยวกับหัวข้อต่าง ๆ ซึ่งหลายครั้งนำไปสู่การโต้แย้งระหว่างกันท่ามกลางสายตาผู้อ่านคนอื่นหลายคน บางคนใช้พื้นที่สาธารณะนี้เป็นช่องทางในการแก้แค้น ป้ายสี หรือสร้างความเสื่อมเสียแก่บุคคลอื่น บางคนสามารถสร้างความนิยมและความเป็นผู้นำชุมชน เช่น การเป็นแอดมินในเฟซบุ๊กเพลงชื่อดัง เป็นต้น

ในภาพรวมแล้ว อินเทอร์เน็ต เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้เข้ามามีบทบาทต่อชีวิตผู้ย้ายถิ่นในหลายด้าน เริ่มตั้งแต่การใช้อินเทอร์เน็ตและเว็บไซต์หาคู่เพื่อเปิดโอกาสในการพบปะชาวต่างชาติ การสร้างความรู้จักคุ้นเคย (dating) ก่อนสมรสและย้ายถิ่น ปัจจุบันคนไทยในเยอรมนีส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีทันสมัยและราคาถูกในการติดต่อ เชื่อมโยงและรักษาสัมพันธ์ของตนเองกับครอบครัว เครือญาติ เพื่อนฝูงในประเทศบ้านเกิด ในขณะที่เดียวกันก็สร้างเครือข่ายในกลุ่มคนไทยย้ายถิ่นในเยอรมนี จากแนวคิดการย้ายถิ่นข้ามชาติ (transnationalism) ผู้โยกย้ายถิ่นฐานยังคงรักษาความสัมพันธ์กับประเทศต้นทาง ในขณะที่เดียวกันก็พยายามเข้าสู่สังคมในประเทศปลายทางและสร้างเครือข่ายสังคม (social networks) ภายในกลุ่มของผู้โยกย้ายถิ่นฐานด้วย ผู้โยกย้ายถิ่นฐานรุ่นใหม่ชาวไทยสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ โดยเฉพาะแอปพลิเคชันไลน์ WhatsApp เพื่อเป็นเครื่องมือในการปฏิสัมพันธ์และสร้างเครือข่ายภายในชุมชนไทย โดยสมาชิกไม่จำเป็นต้องพบปะกันทางกายภาพ โซเชียลมีเดีย Facebook กลายเป็นพื้นที่การก่อตั้งสมาคมออนไลน์รูปแบบใหม่ซึ่งแตกต่างจากการรวมกลุ่มกันของกลุ่มคนไทยรุ่นก่อนที่นิยมการพบปะพูดคุยรับประทานอาหาร และทำกิจกรรมร่วมกันตามบ้าน สวนสาธารณะ หรือวัดไทย เป็นต้น

2.2.3 นโยบายการทูตเพื่อประชาชน ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไทยของกรมการกงสุล และการจัดสรรงบประมาณยุทธศาสตร์ ค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนคนไทยในต่างประเทศ

2.2.3.1 นโยบายการทูตเพื่อประชาชน

นโยบายการทูตเพื่อประชาชน หรือการเคลื่อนงานการทูตเชิงรุกเพื่อประชาชน เป็นหนึ่งในนโยบายสำคัญของรัฐบาลไทยในปัจจุบัน โดยในคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2562 หัวข้อ 4 การสร้างบทบาทของไทยในเวทีโลก ข้อย่อย 4.5 ระบุว่า “ขับเคลื่อนงานการทูตเชิงรุกเพื่อประชาชน เพื่อคุ้มครอง ผลประโยชน์ของคนไทย แรงงานไทย และภาคเอกชนไทยในต่างประเทศ ส่งเสริมบทบาทของ ชุมชนไทยในการร่วมเชิดชู ผลประโยชน์ของไทยในต่างประเทศ”⁶ โดยกระทรวงการต่างประเทศได้จัดทำแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการต่างประเทศ (พ.ศ. 2561-2580) แผนย่อยการส่งเสริมสถานะและบทบาทของประเทศไทยในประชาคมโลก (มีสถานะและเกียรติภูมิ) โดยมุ่งสร้างเกียรติภูมิและอำนาจต่อรอง โดยเน้นการต่างประเทศที่ใช้อำนาจแบบนุ่มนวลอย่างเป็นระบบ การดำเนินนโยบายที่ส่งเสริมสถานะของไทยในเวทีโลก การส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดี การยกระดับการส่งเสริมเอกลักษณ์ของไทยให้กลายเป็นความนิยมไทยเพื่อสร้างมูลค่าของสินค้าและบริการ รวมทั้งการสร้างขีดความสามารถให้ทุกภาคส่วนของไทยร่วมเสริมสร้างสถานะของประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อรักษาและเพิ่มพูนผลประโยชน์ให้แก่ประเทศและประชาชนไทยในการมีปฏิสัมพันธ์กับประชาคมโลก ทั้งนี้ แนวทางการพัฒนาประการหนึ่งคือ “ส่งเสริมศักยภาพและเสริมสร้างขีดความสามารถให้แก่คนไทย ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้คนไทยมีเกียรติภูมิและศักดิ์ศรีในสายตาชาวต่างชาติพร้อมทั้งสนับสนุนให้คนไทยที่มีศักยภาพได้สร้างชื่อเสียง ได้รับการยอมรับ และได้รับรางวัลหรือได้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญในระดับสากล รวมถึงมีโอกาสเข้าไปทำงานและมีบทบาทในองค์กรระหว่างประเทศ” และตัวชี้วัด คือ ระดับความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างเครือข่ายของคนไทย/ชุมชนไทยในต่างประเทศ ให้มีความเข้มแข็งและมีเกียรติภูมิ (จำนวนโครงการสนับสนุนกิจกรรมคนไทยในต่างประเทศ การมีส่วนร่วมของชุมชนไทยในต่างประเทศด้วยการเผยแพร่ภาพลักษณ์ของไทย)⁷

2.2.3.2 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไทยของกรมการกงสุล (5H)

กรมการกงสุลเป็นหน่วยงานหลักของกระทรวงการต่างประเทศที่รับผิดชอบผลักดันแผนแม่บทในหัวข้อดังกล่าว จึงได้จัดทำ “ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไทยของกรมการกงสุล” หรือที่เรียกว่า “ยุทธศาสตร์ 5H” เพื่อเป็นกรอบในการกำหนดแผนงานและ

⁶ คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2562 หน้า 6

⁷ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการต่างประเทศ พ.ศ. 2561-2580 หน้า 13-14

งบประมาณด้านการดูแลคนไทยในต่างประเทศ ทั้งของกระทรวงการต่างประเทศและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนไทยในต่างประเทศมีความเข้มแข็ง สามารถช่วยเหลือตัวเองได้และมีบทบาทสนับสนุนภารกิจของสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่ ในฐานะเครือข่ายและอาสาสมัครเพื่อช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาที่คนไทยในต่างประเทศประสบ รวมทั้งมีบทบาทร่วมในการส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของไทย และสร้างทัศนคติที่ดีในระดับประชาชนต่อประชาชนในประเทศที่พำนักอาศัย ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์ 5H⁸ ประกอบด้วย

1) Head คือ การเสริมสร้างองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต เพื่อให้คนไทยในต่างประเทศรู้เท่าทันเรื่องต่าง ๆ และสามารถปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้อง เพื่อรักษาสิทธิและประโยชน์ที่พึงได้รับตามกฎหมายไทยและกฎหมายในประเทศที่พำนักอาศัย รวมทั้งการยกระดับคุณภาพชีวิตตนเอง อาทิ การจัดจ้างที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายประจำสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่ การให้ความรู้ด้านกฎหมายแก่ชุมชนไทย การอบรมให้ความรู้ภาษาท้องถิ่นในต่างประเทศ เป็นต้น

2) Hand การส่งเสริมทักษะอาชีพแก่ชุมชนไทยในต่างประเทศ ซึ่งจะช่วยเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการประกอบอาชีพในระดับที่ได้มาตรฐาน เป็นการสร้างโอกาสและยกระดับฐานะให้ชุมชนไทยในต่างประเทศสามารถเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี อาทิ การเสริมสร้างทักษะฝีมือเพื่อพัฒนาอาชีพ การเสริมสร้างองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพ เป็นต้น

3) Heart การเสริมสร้างโอกาสการเข้าถึงที่พึงทางจิตใจแก่ชุมชนไทยในต่างประเทศผ่านกิจกรรมวัฒนธรรมไทย การเรียนการสอนภาษาไทย ดนตรีไทย และนาฏศิลป์ไทย กิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา ธรรมะสัญจรและกิจกรรมทางศาสนาอื่น ๆ เป็นต้น

4) Health การสร้างความตระหนักรู้ในการดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิตแก่ชุมชนไทยในต่างประเทศ อาทิ การจัดคณะแพทย์เพื่อบริการตรวจสุขภาพพื้นฐานและให้คำปรึกษาด้านสุขภาพจิต การเฝ้าระวังป้องกันและบรรเทาปัญหาอาเสพติด ปัญหาติดสุราเรื้อรัง เป็นต้น

5) Harmony การเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนไทยในต่างประเทศ สนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายอาสาสมัครคนไทยในต่างประเทศ การจัดทำเครือข่ายความสามัคคีของชุมชนไทย สนับสนุนกิจกรรมของนักศึกษาไทยในต่างประเทศ การบริจาคเงินสนับสนุนสมาคมหรือองค์กรที่มีบทบาทช่วยเหลือคนไทยตกทุกข์ได้ยากในต่างประเทศ เป็นต้น

⁸ ข้อมูลจากยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไทยของกรมการกงสุล (5H) จัดทำโดยกองคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2562

2.2.3.3 การจัดสรรงบประมาณยุทธศาสตร์ ค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนกิจกรรมคนไทยในต่างประเทศ

กองคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ กรมการกงสุล มีภารกิจในการจัดสรรงบประมาณยุทธศาสตร์ ค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนกิจกรรมคนไทยในต่างประเทศ ให้แก่สำนักงานในต่างประเทศ เพื่อผลักดันนโยบายการทูตเพื่อประชาชนและบรรลุเป้าหมายยุทธศาสตร์ 5H ที่ตั้งไว้ โดยได้กำหนดแนวทางการจัดทำข้อเสนอโครงการประจำปีงบประมาณ 2566 ว่า ควรสอดคล้องกับ (1) ยุทธศาสตร์ชาติ (2) (ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) (3) แผนแม่บทการต่างประเทศ 5S / 5มี และ (4) เน้นความสำคัญในการดำเนินงานของกระทรวงการต่างประเทศรอบ 3 ปี ระหว่างปีงบประมาณ 2566-2570 สำหรับลักษณะโครงการที่กระทรวงการต่างประเทศให้ความสำคัญ คือ

1) โครงการที่สามารถดำเนินการได้จริง และ/หรือโครงการที่มีการใช้เทคโนโลยีและสื่อสังคมในการเข้าถึงชุมชนไทยในวงกว้างได้อย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง

2) โครงการที่มีเป้าหมาย ผลผลิต กรอบระยะเวลาการดำเนินการที่ชัดเจน มีผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม เป็นประโยชน์ต่อชุมชนไทยในต่างประเทศ มีความคุ้มค่าในการใช้จ่ายงบประมาณและสามารถประเมินผลโครงการได้อย่างเป็นรูปธรรม

3) โครงการที่บูรณาการระหว่างสำนักงานในประเทศเดียวกัน และ / หรือ ทีมประเทศไทย ภาคเอกชน หน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนชุมชนไทยในเขตอาณา เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าและผลลัพธ์ในวงกว้าง

4) โครงการที่มุ่งเน้นการป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์

5) โครงการด้านการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต

6) โครงการสนับสนุนสมาคม องค์กรท้องถิ่น กลุ่มคนไทย เจ้าหน้าที่พลเมืองดีในต่างประเทศที่ช่วยเหลืองานการกงสุล และ / หรือโครงการที่สนับสนุนการสร้างเครือข่ายชุมชนไทยและการพัฒนาอาสาสมัครคนไทยในต่างประเทศ

7) โครงการจัดจ้างที่ปรึกษากฎหมาย อาสาสมัครในการช่วยเหลือคนไทยที่ตกทุกข์ได้ยากควรคำนึงถึงความจำเป็นและสอดคล้องกับสถานการณ์ / สภาพปัญหาของชุมชนไทยในปัจจุบัน หากมีความจำเป็นต้องจัดจ้างขอให้พิจารณาจัดจ้างตามภารกิจเท่าที่จำเป็น และคงอัตราจ้างให้อยู่ในกรอบงบประมาณที่ได้รับจัดสรรในปีงบประมาณ 2565 หรือปรับลดตามความเหมาะสม

ในขณะที่ หลักเกณฑ์ในการใช้งบประมาณดังกล่าว ระบุเพิ่มเติมว่า (1) เพื่อเป็นเงินบริจาคอุดหนุนสมาคม หรือองค์กรของคนไทยหรือสมาคมมิตรภาพไทยกับประเทศนั้น ๆ หรือองค์กรที่มีใช้รัฐบาล (NGOs) ในประเทศนั้น ๆ และในประเทศไทยที่กระทรวงการต่างประเทศพิจารณาแล้วว่าเหมาะสม (2) เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดงานหรือการแสดงหรือการจัดกิจกรรมของ

ทางการไทย เพื่อเข้าร่วมกับกิจกรรมของสมาคมไทยหรือสมาคมมิตรภาพไทยกับประเทศนั้น ๆ หรือองค์กรที่ไม่ใช่รัฐบาล (NGOs) ในประเทศนั้น ๆ และในประเทศไทยที่กระทรวงการต่างประเทศพิจารณาแล้วว่าเหมาะสม (3) เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อหรือจัดจ้างเพื่อครุภัณฑ์หรือสิ่งก่อสร้างหรือวัสดุอุปกรณ์ให้แก่สมาคมหรือองค์กรของคนไทยในโอกาสสำคัญ ๆ (4) เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือคนไทยในต่างประเทศ และ (5) เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายอาสาสมัครหรือบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือคนไทยที่ตกทุกข์ได้ยากในต่างประเทศ อาทิ กฎหมาย สังคมสงเคราะห์ ฯลฯ เป็นไปตามที่มีกรณีหรือปัญหาเกิดขึ้น

ในช่วงปีงบประมาณ 2563-2565 (3 ปี) กระทรวงการต่างประเทศได้พิจารณาจัดสรรงบประมาณยุทธศาสตร์ ค่าใช้จ่ายสนับสนุนกิจกรรมคนไทยในต่างประเทศให้แก่สถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู ดังนี้

ปีงบประมาณ 2563 โครงการส่งเสริมสถาบันชาติ ศาสนา กษัตริย์ และประเพณีวัฒนธรรมไทย จำนวน 100,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 0.5 ของยอดจัดสรรทั้งหมด 19,810,000 บาท

ปีงบประมาณ 2564 โครงการส่งเสริมสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และความเข้มแข็งของชุมชนไทยในมณฑลเสฉวนและนครฉงชิ่ง จำนวน 150,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 0.39 ของยอดจัดสรรทั้งหมด 38,020,000 บาท

ปีงบประมาณ 2565 โครงการส่งเสริมสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และความเข้มแข็งของชุมชนไทยในมณฑลเสฉวนและนครฉงชิ่ง จำนวน 100,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 0.63 ของยอดจัดสรรทั้งหมด 15,776,200 บาท

ทั้งนี้ รูปแบบการจัดโครงการของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตูตามที่ระบุไว้ในข้อเสนอโครงการ คือ การจัดกิจกรรมหรือสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนไทยที่เสริมสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อสถาบันหลักของชาติ รวมทั้งสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมไทย ตลอดจนเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไทยในพื้นที่ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ กิจกรรมทางวิชาการ กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันคล้ายวันพระบรมราชสมภพ วันคล้ายวันประสูติของพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ตลอดจนกิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางศาสนา เทศกาลและประเพณีที่สำคัญของไทย นอกจากนี้ ยังรวมถึงกิจกรรมการประชุมหรือสัมมนากลุ่มย่อย โดยการเชิญวิทยากรมาบรรยายในหัวข้อที่ชุมชนไทยให้ความสนใจ อาทิ ข้อควรรู้ในการใช้ชีวิตและการศึกษา ข้อควรรู้เกี่ยวกับสถานการณ์โควิด-19 และแนะแนวทางการทำงานหลังสำเร็จการศึกษา อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอโครงการของสถานกงสุลใหญ่ฯ ไม่ได้ระบุกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ย้ายถิ่นผ่านการสมรสหรือพ่อบ้านแม่บ้านชาวไทยที่สมรสกับชาวจีนเป็นการเฉพาะ แต่เป็นกิจกรรมสำหรับชาวไทยทั้งหมดในเขตอาณา และกิจกรรมสำหรับกลุ่มนักศึกษาชาวไทย

บทที่ 3

ผลการศึกษา

รายงานฉบับนี้มุ่งตอบคำถามการศึกษา 3 ข้อ คือ (1) ปัจจุบันคนไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวนมีโอกาสด้านอาชีพอย่างไร มีความต้องการโครงการและกิจกรรมของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู ในรูปแบบใดบ้าง (2) ในระยะ 3 ปีที่ผ่านมา (2563-2565) สถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตูมีส่วนสนับสนุนอาชีพของชาวไทยย้ายถิ่นเหล่านี้อย่างไรบ้าง และ (3) กองคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ กรมการกงสุล มีบทบาทในการกำหนดนโยบายด้านโอกาสทางอาชีพของคนไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวนอย่างไรบ้าง

การเก็บข้อมูลเป็นแบบผสม แบ่งเป็น การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (quantitative) โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ภายใต้โดเมน www.surveymonkey.com ระหว่างวันที่ 7-11 กันยายน 2565 มีชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวนตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น 28 คน สำหรับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative) ใช้การสัมภาษณ์แบบติดตามชีวิตบุคคล (life course interview) กับกลุ่มตัวอย่าง คือ หญิงและชายไทยที่ย้ายถิ่นฐานผ่านการสมรสและมีสิทธิพำนักในมณฑลเสฉวน จำนวน 3 คน การสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู คือ นายวรินทร์ธร คชทโรภาส กงสุล เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2565 และการสัมภาษณ์ผู้กำหนดนโยบายของกองคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ คือ นายตรีเทพ นพคุณ รองผู้อำนวยการกองคุ้มครองฯ ซึ่งรับผิดชอบภารกิจการจัดสรรงบประมาณยุทธศาสตร์ ค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนคนไทยในต่างประเทศ เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2565 นอกจากนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลรอบด้านยิ่งขึ้น ผู้เขียนได้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (expert interview) อีก 2 คน คือ (1) นายมงคล วิเศษภูสัตม์ภักดิ์ กงสุลใหญ่ ณ นครคุนหมิง เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2565 เกี่ยวกับประสบการณ์การทำงานร่วมกับชุมชนไทยที่สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงปักกิ่งและสถานกงสุลใหญ่ ณ นครคุนหมิง และ (2) นางจันทร์จิรา อนันต์ชัยพัฒนา ประธานสมาคมนักธุรกิจไทยในจีนตะวันตกเฉียงใต้ เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2565 โดยนางจันทร์จิราฯ สมรสกับชาวจีน ทำงานและพำนักอยู่ในมณฑลยูนนานของจีนเป็นเวลากว่า 23 ปี ปัจจุบันเป็นเจ้าของร้านอาหารไทย 5 แห่ง ในนครคุนหมิงและได้จ้างงานชาวไทยจำนวนหนึ่ง

ผลการศึกษาแบ่งเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง สถานการณ์ของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสและโอกาสด้านอาชีพในมณฑลเสฉวน ส่วนที่สอง บทบาทของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู ในการสนับสนุนชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสด้านอาชีพ ส่วนที่สาม ความต้องการของชาวไทยย้ายถิ่นผ่าน

การสมรส เกี่ยวกับบทบาทของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู ในการสนับสนุนโอกาสด้านอาชีพ และ ส่วนที่สี่ บทบาทของกระทรวงการต่างประเทศ ในการสนับสนุนอาชีพของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรส

3.1 สถานการณ์ของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสและโอกาสด้านอาชีพในมณฑลเสฉวน

จากผลสำรวจประชากรไทยในเขตอาณานิคมอย่างไม่เป็นทางการของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู เมื่อเดือนสิงหาคม-กันยายน 2565 คาดว่า มีชาวไทยที่พำนักในมณฑลเสฉวนประมาณ 50 คน ในจำนวนนี้ เป็นชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสประมาณ 30-35 คน ส่วนใหญ่อาศัยทั้งในนครเฉิงตู และในเมืองอื่นของมณฑลเสฉวน อนึ่ง โดยที่รัฐบาลไทยไม่ได้กำหนดให้ชาวไทยในต่างประเทศต้องลงทะเบียนแจ้งข้อมูลส่วนบุคคลและถิ่นพำนักกับสถานกงสุลใหญ่ฯ ดังนั้น การเก็บข้อมูลชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสจึงต้องอาศัยประสบการณ์การทำงานและการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนไทยในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ร่วมกับข้อมูลจาก consular index และการลงทะเบียนออนไลน์เพื่อขอความช่วยเหลือในเหตุการณ์ฉุกเฉินต่าง ๆ โดยล่าสุด คือ เหตุการณ์ล็อกดาวน์นครเฉิงตูจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2565 เป็นต้นมา มีชาวไทยในมณฑลเสฉวน ประกอบด้วย นครเฉิงตู เมืองเหมียนหยาง เมืองซีซางและเมืองต้าโจว แสดงความประสงค์ขอรับดูยังชีพจากสถานกงสุลใหญ่ฯ ทั้งสิ้น 38 คน จำนวนดังกล่าวจึงใกล้เคียงกับประมาณการข้างต้น

ผลจากแบบสอบถามออนไลน์ของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสจำนวน 28 คน เป็นเพศชาย 5 คน และเพศหญิง 23 คน ทั้งหมดอยู่ในช่วงวัยทำงาน คือ อายุระหว่าง 20-60 ปี แบ่งเป็นกลุ่มอายุ 20-30 ปี จำนวน 8 คน (ร้อยละ 28.57) กลุ่มอายุ 31-40 ปี จำนวน 17 คน (ร้อยละ 60.71) กลุ่มอายุ 41-50 ปี จำนวน 2 คน (ร้อยละ 7.14) กลุ่มอายุ 51-60 ปี จำนวน 1 คน (ร้อยละ 3.57)

ด้านระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม 26 ใน 28 คน สำเร็จการศึกษา ระดับอุดมศึกษา แบ่งเป็น ระดับปริญญาตรี 12 คน (ร้อยละ 42.86) ระดับปริญญาโท 13 คน (ร้อยละ 46.43) และระดับปริญญาเอก 1 คน (ร้อยละ 3.57) นอกจากนี้ มีผู้สำเร็จการศึกษาระดับ ปวช. 1 คน (ร้อยละ 3.57) และระดับต่ำกว่ามัธยมปลาย 1 คน (ร้อยละ 3.57)

ด้านการพำนักในจีนและการเลี้ยงดูบุตร พบว่า ผู้ย้ายถิ่นผ่านการสมรสส่วนใหญ่มีระยะพำนักในจีน 4-10 ปี รวมจำนวน 19 คน (ร้อยละ 67.85) ระยะพำนัก 1-3 ปี จำนวน 3 คน (ร้อยละ 10.71) ระยะพำนักน้อยกว่า 1 ปี จำนวน 1 คน (ร้อยละ 3.57) และระยะพำนักมากกว่า 10 ปี จำนวน 5 คน (ร้อยละ 17.86) นอกจากนี้ ผู้ย้ายถิ่นผ่านการสมรสส่วนใหญ่มีบุตรแล้ว โดยแบ่งเป็นผู้มีบุตรจำนวน 20 คน (ร้อยละ 71.43) และผู้ไม่มีบุตร จำนวน 8 คน (ร้อยละ 28.57) สำหรับจำนวนบุตรอยู่ที่ระหว่าง 1-2 คน

แม้ว่าชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสบางส่วนเคยมีประสบการณ์การทำงานในไทย และการย้ายถิ่นไปจีนอาจถูกมองว่าเป็นโอกาสใหม่ที่ดีขึ้นหรือไม่ได้เป็นการสูญเสียโอกาสทางอาชีพในไทย แต่ในความเป็นจริงแล้ว การทำงานในจีนสำหรับชาวต่างชาติมีอุปสรรคทั้งด้านภาษาจีนและการแข่งขันกับชาวจีนจำนวนมาก นอกจากนี้ สำหรับหน่วยงานภาครัฐของจีนและบริษัทขนาดเล็ก การขออนุญาตทำงานให้แก่ชาวต่างชาติยังมีความยุ่งยากและอาจต้องใช้เครือข่ายคนรู้จัก ดังนั้น หากชาวต่างชาติไม่มีทักษะวิชาชีพพิเศษหรือเป็นสาขาที่ขาดแคลนในจีนแล้ว การทำงานในบริษัทจีนหรือหน่วยงานภาครัฐของจีนจึงมีโอกาสน้อยมาก ทั้งนี้ จากผลการสำรวจชาวไทยย้ายถิ่นที่ผ่านการสมรส จำนวน 28 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นพ่อบ้านหรือแม่บ้าน รวม 9 คน ในขณะที่ผู้ที่มีงานทำมีอาชีพแตกต่างกันไป เช่น พนักงานบริษัทจีน 5 คน ครูอาจารย์ 4 คน นักศึกษา 2 คน รายละเอียดตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 อาชีพของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวน จำนวน 28 คน

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
พ่อบ้านหรือแม่บ้าน	9	32.14
พนักงานบริษัทเอกชนของจีน	5	17.85
ครูอาจารย์	4	6.89
นักแปล ล่าม รับจ้างอิสระ (freelance)	2	7.14
นักไอทีและไอทีซัพพอร์ต	2	7.14
นักศึกษา	2	7.14
พนักงานบริษัทเอกชนของไทย	1	3.57
เจ้าของธุรกิจส่วนตัว	1	3.57
นักมวย	1	3.57
ลูกจ้างชั่วคราว สถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู	1	3.57

ชาวต่างชาติที่ประสงค์ทำงานในจีนจะต้องมีใบอนุญาตมีถิ่นพำนักประเภททำงานและนายจ้างจะต้องยื่นขอใบอนุญาตทำงาน (work permit) ให้แก่ลูกจ้าง จีนไม่อนุญาตให้คู่สมรสชาวต่างชาติที่ถือใบอนุญาตมีถิ่นพำนักแบบติดตามครอบครัว (reunion) ทำงานได้ (ภาคผนวก ก.) ซึ่งส่งผลให้คู่สมรสชาวไทยไม่ได้รับสวัสดิการสังคม หรือ “แทบไม่มี benefit อะไรเลย” (ผู้ให้สัมภาษณ์หมายเลข 1) ด้วยเหตุนี้ การทำงานจึงเป็นหนทางในการเลี้ยงดูตนเอง ครอบครัวในประเทศไทย และมีโอกาสรับสวัสดิการสังคมโดยเฉพาะการรักษาพยาบาลตามที่กฎหมายแรงงานจีนกำหนด สำหรับชาวต่างชาติที่ไม่ได้รับการจ้างงานจะไม่สามารถลงทะเบียนในระบบประกันสังคมของจีน การเข้าถึง

บริการสาธารณสุขจะมีค่าใช้จ่ายสูงและสร้างความวิตกกังวล โดยเฉพาะหญิงไทยที่ต้องใช้บริการฝากครรภ์ คลอดบุตร รวมถึงโรคร้ายแรงต่าง ๆ

ผลสำรวจเกี่ยวกับปัญหาหลักของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในการใช้ชีวิตในจีนของผู้ตอบแบบสอบถาม 28 คน พบว่า ปัญหาอันดับหนึ่ง คือ การหางานและการทำงาน โดยผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 17 คน เห็นว่าเป็นปัญหาสำคัญในการใช้ชีวิตที่จีน ในขณะเดียวกัน การขาดโอกาสทำงานยังส่งผลให้ชาวไทยไม่สามารถเข้าระบบประกันสังคมและการบริการสาธารณสุขของจีน โดยผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 12 คน เห็นว่า การไม่มีประกันสังคมเป็นปัญหาสำคัญ และจำนวน 11 คน เห็นว่า ปัญหาสุขภาพและการเข้าใช้บริการของโรงพยาบาลเป็นปัญหาสำคัญ ข้อมูลรายละเอียดตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ปัญหาสำคัญในการใช้ชีวิตในจีนของผู้ย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวน

ปัญหาสำคัญในการใช้ชีวิตในจีน	จำนวน	ร้อยละ
การหางานและการทำงาน	17	60.71
ไม่มีประกันสังคม	12	42.86
ปัญหาสุขภาพและการเข้าใช้บริการโรงพยาบาล	11	39.29
ภาษาจีน	10	35.71
ไม่รู้กฎหมายจีน	10	35.71
ความเครียดและปัญหาสุขภาพจิต	7	25
บุตรไม่มีสัญชาติไทย	7	25
การต่อใบอนุญาตทำงานมีความยุ่งยาก	6	21.43
การต่อวีซ่าและใบอนุญาตมีถิ่นพำนักมีความยุ่งยาก	6	21.43
รายได้ไม่เพียงพอ	3	10.71
ปัญหาครอบครัว	3	10.71
อื่น ๆ	1	3.57

ผู้ตอบแบบสอบถามรายหนึ่งให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “บริการหลาย ๆ อย่างในจีนไม่ครอบคลุมถึงชาวต่างชาติ เช่น 1. การซื้อยาในคลินิก จำเป็นต้องมีบัตรประชาชนจีนจึงจะสามารถซื้อได้ 2. บริการออนไลน์ต่าง ๆ ไม่ครอบคลุมต่างชาติ ไม่สามารถดูข้อมูลประกันสังคมผ่าน 支付宝 (หมายถึง Alipay หรือ ระบบธุรกรรมทางการเงินออนไลน์จากบริษัทในเครือของ Alibaba) ได้เหมือนชาวจีน 3. การเงิน ไม่สามารถซื้อหุ้นหรือกองทุนบนแพลตฟอร์มของจีนได้ 4. การเดินทาง ชาวต่างชาติต้องนำพาสปอร์ตไปปรับตัวรถไฟที่ชองพนักงาน ไม่สามารถรับตั๋วที่ชองอัตโนมัติได้ ค่อนข้าง

เสี้ยวเวลา 5. 公积金 (หมายถึงกองทุนสำรองสำหรับซื้อบ้าน หรือ Housing Fund) บริษัทไม่หักเงินสมทบให้ต่างชาติ (ยกเว้นเมืองปักกิ่ง เซี่ยงไฮ้)” (ผู้ตอบแบบสอบถามหมายเลข 12)

การหางานในประเทศจีนมีการแข่งขันสูง แม้ว่าชาวไทยที่สำเร็จการศึกษาจากประเทศจีนจะมีจำนวนมาก แต่สัดส่วนของผู้ที่ทำงานในจีนยังคงน้อยมาก การสำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษาในประเทศจีน ทักษะวิชาชีพขั้นสูงและระดับภาษาจีนเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จในการหางาน โดยผู้ย้ายถิ่นผ่านการสมรสส่วนใหญ่ที่สามารถทำงานในจีนมีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี มักจบการศึกษาระดับใดระดับหนึ่งในจีนด้วยทุนรัฐบาลจีน ทุนรัฐบาลมณฑล หรือทุนรูปแบบอื่น ๆ ของจีน และมีระดับภาษาจีนระดับ HSK 5 และ HSK 6 (ระดับสูงสุด) ผู้ที่ทำงานในมหาวิทยาลัยมีการศึกษาระดับปริญญาโทหรือระดับปริญญาเอก โดยเกือบทั้งหมดสำเร็จการศึกษาขั้นสูงสุดจากมหาวิทยาลัยในจีน สำหรับผู้ที่ทำงานโดยไม่มีควมโดดเด่นทางภาษาหรือสำเร็จการศึกษาในจีนมักมีทักษะหรือวิชาชีพเฉพาะทางที่เป็นที่ต้องการในตลาดจีน เช่น วิศวกรรมคอมพิวเตอร์หรือเทคโนโลยีขั้นสูง ฯลฯ

งานส่วนใหญ่ของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวนมักเกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ความเป็นไทย เช่น อาจารย์สอนภาษาไทย นักวิจัยด้านไทยศึกษา การแปลภาษาไทยและภาษาจีน ชาวไทยย้ายถิ่นส่วนใหญ่พึงพอใจกับอัตราเงินเดือนที่สูงกว่าระดับเดียวกันในประเทศไทย รวมทั้งการได้รับสวัสดิการอื่น ๆ เช่น บ้านพักอาจารย์หรือเงินสนับสนุนหากไม่ใช้สิทธิ์บ้านพัก สวัสดิการรักษายาบาล หรือแม้แต่ตั๋วเครื่องบินกลับประเทศไทยปีละ 1 ครั้ง โดยมองว่า การมีอาชีพในจีนนั้นได้รับผลประโยชน์ “เกินความคาดหมาย” (ผู้ให้สัมภาษณ์หมายเลข 2)

สำหรับชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสที่มีอาชีพแม่บ้าน มักมีงานเสริมที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ไทยเช่นกัน อาทิ การขายอาหารไทย แม่บ้านชาวไทยบางส่วนไม่สามารถทำงานเต็มเวลาเนื่องจากมีบุตรที่อายุน้อยและยังต้องการการดูแลอย่างใกล้ชิดจากผู้ปกครอง บางส่วนสำเร็จการศึกษาแต่เป็นสาขาภาษาจีนหรือวรรณกรรมจีน จึงมีโอกาสน้อยในการแข่งขันกับคนจีน บางส่วนชอบวิถีชีวิตในการเป็นแม่บ้านและไม่รู้สึกถึงความจำเป็นที่ต้องทำงานนอกบ้าน นอกจากนี้ บริษัทขนาดเล็กของจีนหรือไทยที่ประสงค์จะจ้างงานชาวไทยยังประสบความยากลำบากในการขอวีซ่าประเภททำงานให้แก่คนต่างชาติ จึงทำให้การหางานของชาวไทยย้ายถิ่นที่วีความยากลำบากมากขึ้น

จากการสัมภาษณ์นักธุรกิจหญิงไทยในมณฑลยูนนานในฐานะนายจ้างของชาวไทยจำนวนหนึ่งพบว่า การจ้างงานชาวไทยเพื่อทำงานในจีนมีความซับซ้อนทางด้านเอกสาร การขอวีซ่า การให้สิทธิประโยชน์แก่ลูกจ้างตามกฎหมายแรงงานของจีน เช่น ประกันชีวิต สัญญาจ้าง และที่ความยุ่งยากมากขึ้นในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 จึงมีการจ้างงานชาวไทยในจำนวนจำกัด เน้นเฉพาะกลุ่มที่ทำงานร่วมกันมายาวนาน สำหรับชาวไทยอื่น ๆ ที่ทำงานในพื้นที่ เช่น ร้านนวดสปา หรือร้านอาหารไทย บางส่วนประสบปัญหาไม่มีสัญญาจ้างและถูกนายจ้างเงินเอาเปรียบ

3.2 บทบาทของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู ในการสนับสนุนชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสด้านอาชีพ

สถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตูมีภารกิจหลักในการดูแลและคุ้มครองคนไทยที่พำนักในเขตอาณา คือ มณฑลเสฉวน และนครฉงชิ่ง ที่ผ่านมา สถานกงสุลใหญ่ฯ ให้ความช่วยเหลือชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในหลากหลายรูปแบบ เช่น การให้ความรู้ด้านกฎหมายและระเบียบข้อบังคับในการเข้าเมืองและการพำนักในจีน การจดทะเบียนสมรส การจดทะเบียนหย่า การเจรจาไกล่เกลี่ย และจัดหาทนายหรือที่ปรึกษาทางกฎหมายกรณีมีการฟ้องร้องกับคู่สมรส หย่า หรือเรียกร้อยสิทธิ์ในการเลี้ยงดูบุตร การจัดตั้งสายด่วนรับเรื่องร้องทุกข์ 24 ชั่วโมง สำหรับชาวไทย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมา สถานกงสุลใหญ่ฯ ยังไม่เคยจัดกิจกรรมสำหรับชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสเพื่อการพัฒนาโอกาสด้านอาชีพโดยเฉพาะ

เมื่อพิจารณาการใช้งบประมาณโครงการภายใต้งบประมาณ ค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนคนไทยในต่างประเทศ ปีงบประมาณ 2563-2565 ของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู พบว่า โครงการส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับงานพระราชพิธี กิจกรรมการศึกษา กิจกรรมทางศาสนา โดยในช่วง 3 ปีนี้ สถานกงสุลใหญ่ฯ จัดงานพระราชพิธีและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องจำนวน 26 ครั้ง กิจกรรมสำหรับนักศึกษาและสนับสนุนการศึกษาจำนวน 3 ครั้ง กิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางศาสนาจำนวน 1 ครั้ง ในขณะที่มีการจัดโครงการกงสุลสัญจรและกิจกรรมพบปะสังสรรค์กับชาวไทยเพียง 3 ครั้ง (ภาคผนวก ข) โดยสาเหตุประการหนึ่ง คือ การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และมาตรการการควบคุมการแพร่ระบาดที่เข้มงวดของจีน ทำให้การจัดกิจกรรมต้องคำนึงการรวมตัวของคนจำนวนมาก

จากสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 ตั้งแต่ต้นปี 2563 รัฐบาลจีนได้เพิ่มความเข้มงวดในการเข้าประเทศของชาวต่างชาติ รวมทั้งไม่ตรวจลงตราให้นักเรียนนักศึกษาไทย ทำให้ประชากรไทยกลุ่มใหญ่ในมณฑลเสฉวนเปลี่ยนจากกลุ่มนักศึกษาเป็นกลุ่มพ่อบ้านแม่บ้านและคนทำงาน เช่น พ่อครัวแม่ครัว พนักงานนวดสปา ด้วยเหตุนี้ การจัดกิจกรรมของสถานกงสุลใหญ่ฯ จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ โดยเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2564 สถานกงสุลใหญ่ฯ ได้เชิญคนไทยที่ประกอบอาชีพหลากหลายสาขาและมีถิ่นพำนักในมณฑลเสฉวนและนครฉงชิ่ง จำนวน 18 คน เข้าประชุมหารือเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการดำรงชีวิตและการทำงาน โดยเน้นการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องในการต่ออายุใบอนุญาตมีถิ่นพำนักประเภททำงานและติดตามครอบครัว และต่อมาเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2565 สถานกงสุลใหญ่ฯ ได้เชิญชาวไทยทุกคนในมณฑลเสฉวนเข้ามาร่วมหารือ เพื่อรับฟังปัญหาการทำงาน การใช้ชีวิตในจีนในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ผลกระทบที่ชุมชนไทยได้รับเนื่องจากสถานการณ์โควิด-19 ฯลฯ ซึ่งมีชาวไทยเข้าร่วม 38 คน โดยสถานกงสุลใหญ่ฯ จะนำข้อเสนอแนะของชาวไทยไปปรับปรุงการให้บริการและโครงการหรือกิจกรรมของสถานกงสุลใหญ่ฯ ต่อไป

อนึ่ง ระหว่างปี 2563-2565 นอกจากการจัดกิจกรรมสำหรับนักศึกษาไทยแล้ว สถานกงสุลใหญ่ฯ ไม่ได้จัดกิจกรรมเพื่อกลุ่มพ่อแม่บ้านแม่บ้านหรือชาวไทยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ นอกจากนี้ สถานกงสุลใหญ่ฯ ยังไม่มีการเก็บข้อมูลสถิติของคนไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวนอย่างเป็นทางการ จึงไม่มีความชัดเจนเรื่องข้อมูลส่วนบุคคลหรือสามารถให้ข้อมูลเชิงสถิติที่สามารถนำไปวิเคราะห์เพิ่มเติมได้ อย่างไรก็ตาม สถานกงสุลใหญ่ฯ ได้รับรู้ปัญหาาร่วมกันของกลุ่มชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสผ่านกิจกรรมอื่น ๆ โดยเฉพาะปัญหาด้านจิตใจ เช่น ความเหงา คิดถึงบ้าน รวมทั้งความเครียดที่เกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัวจากความคาดหวังของสามีและครอบครัวของสามี นอกจากนี้ ชาวไทยหลายคนยังมีปัญหาความขัดแย้งภายในครอบครัวตนเองกับสามีและบุตร เช่น บุตรไม่เชื่อฟัง หรือความกังวลเรื่องการเป็นเด็กสองภาษา ทำให้มีพัฒนาการทางภาษาช้ากว่าเพื่อนวัยเดียวกัน

สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมของสถานกงสุลใหญ่ฯ ของกลุ่มชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสนั้น มีข้อสังเกตว่า กลุ่มพ่อแม่บ้านแม่บ้านมักไม่สะดวกเข้าร่วมกิจกรรมในตอนกลางคืน เช่น งานพบปะสังสรรค์ แต่ยินดีเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดในช่วงเช้าหรือตอนกลางวัน เช่น งานทำบุญที่วัด อย่างไรก็ตาม โดยที่กลุ่มพ่อแม่บ้านแม่บ้านชาวไทยได้กลายเป็นประชากรไทยกลุ่มใหญ่ของมณฑลเสฉวนในปัจจุบัน ฝ่ายกงสุลของสถานกงสุลใหญ่ฯ จึงได้จัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจระหว่างฝ่ายกงสุลกับกลุ่มแม่บ้านตั้งแต่ช่วงกลางเดือนสิงหาคม 2565 เพื่อรับฟังปัญหาและให้ข้อมูลเฉพาะกลุ่มในลักษณะ “tailor-made” มากขึ้น ทั้งนี้ จากการรับฟังปัญหาของชาวไทยกลุ่มต่าง ๆ ทำให้สถานกงสุลใหญ่ฯ เห็นถึงแนวทางการแก้ไขปัญหานั้นจะนำไปสู่การจัดทำโครงการและกิจกรรมสำหรับชุมชนไทยที่สอดคล้องกับความต้องการของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสมากขึ้น เช่น การให้ความรู้ด้านกฎหมาย (คนเข้าเมือง แรงงานครอบครัว) โครงการออนไลน์สนับสนุนอาชีพ (การตลาดออนไลน์ ภาษาจีน อาหารไทย) ส่งเสริมการออกกำลังกาย การบรรยายธรรมะออนไลน์ การแข่งขันกีฬาสามัคคี การสอนศิลปะป้องกันตัว (มวยไทย คีตะมวยไทย บอดีคอมแบต) การเรียนออนไลน์ (การเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย การทำบัญชีครัวเรือน การดูแลจิตใจ) เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการสำหรับชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรส

เนื่องจากสถานกงสุลใหญ่ฯ เป็นสำนักงานในต่างประเทศขนาดกลาง จึงได้รับการจัดสรรงบประมาณจากกระทรวงการต่างประเทศไม่มากและจำเป็นต้องจัดกิจกรรมที่สามารถเชิญชาวไทยทั้งหมดมากกว่าการจัดงานเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ในแต่ละปีสถานกงสุลใหญ่ฯ ได้รับจัดสรรงบประมาณโครงการภายใต้งบประมาณงบบุทธศาสตร์ ค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนคนไทยในต่างประเทศเฉลี่ย 100,000 บาท ในจำนวนนี้ สถานกงสุลใหญ่ฯ ต้องจัดสรรงบประมาณสำหรับภารกิจและโครงการอื่น ๆ ด้วย เช่น พระราชพิธี งานด้านศาสนา งานด้านการศึกษา ฯลฯ ทำให้งบประมาณสำหรับการจัดกิจกรรมเพื่อคนไทยเฉพาะกลุ่มมีน้อยหรือไม่เพียงพอ

นายมงคล วิศิษฐ์สัทม์ กงสุลใหญ่ ณ นครคุนหมิง ให้ความเห็นเพิ่มเติมที่คล้ายคลึงกันว่างบประมาณที่กระทรวงการต่างประเทศจัดสรรให้แก่สถานกงสุลใหญ่ฯ ในการสนับสนุนโครงการและกิจกรรมของคนไทยมีจำกัด ส่วนใหญ่งบประมาณจะถูกใช้ไปกับกิจกรรมของนักเรียนนักศึกษาไทยซึ่งเป็นชาวไทยที่มีสัดส่วนสูงสุดในพื้นที่ และไม่มียุทธศาสตร์หรือโครงการสำหรับชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสโดยเฉพาะ ผู้บริหารต้องใช้โอกาสต่าง ๆ เช่น งานทำบุญตักบาตร พระราชพิธี งานวันชาติ ในการพบปะคนไทยในการสร้างความคุ้นเคยระหว่างรับประทานอาหารร่วมกันและรับฟังปัญหาของชาวไทย และช่วยเหลือเป็นรายกรณี สำหรับการรวมกลุ่มของคนไทยเพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันยังมีรูปแบบหลวม ๆ และไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการสนับสนุนซึ่งกันและกันด้านการเข้าสู่ตลาดแรงงานในจีนอย่างชัดเจน ปัจจุบันมีความพยายามของนักธุรกิจชาวไทยที่จะรวบรวมสมาชิกเพื่อตั้งสมาคมผู้ประกอบการไทยในจีนตะวันตก มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มความสามารถของนักธุรกิจไทยในการเจรจาต่อรองกับภาครัฐของจีน แต่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการเข้าสู่ตลาดแรงงานของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรส

3.3 ความต้องการของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสเกี่ยวกับบทบาทของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู ในการสนับสนุนโอกาสด้านอาชีพ

จากผลสำรวจเกี่ยวกับความต้องการของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสทั้ง 28 ราย เกี่ยวกับบทบาทของสถานกงสุลใหญ่ฯ ในการสนับสนุนการเข้าสู่ตลาดแรงงานและโอกาสในการทำงานในจีน มีผู้ตอบแบบสอบถามเพียง 2 คน ที่ระบุว่า ไม่ต้องการความช่วยเหลือใด ๆ ในขณะที่อีก 26 ราย ต้องการให้สถานกงสุลใหญ่ฯ มีโครงการหรือกิจกรรมที่สนับสนุนโอกาสในการทำงานหรือการส่งเสริมอาชีพที่สำคัญได้แก่ การให้ความรู้ทางกฎหมาย เช่น กฎหมายแรงงาน การขออนุญาตทำงาน การทำสัญญาจ้าง รองลงมาคือ การสอนอาชีพ และการสอนภาษาจีน ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 รูปแบบความช่วยเหลือด้านโอกาสการทำงานที่ชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสต้องการจากสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู

รูปแบบความต้องการ	จำนวน	ร้อยละ
การให้ความรู้ด้านกฎหมาย เช่น กฎหมายแรงงาน การขออนุญาตทำงาน การทำสัญญาจ้าง ฯลฯ	22	78.57
การสอนอาชีพ เช่น การทำอาหารไทย การนวดไทย	10	10
การสอนภาษาจีน	6	6
ไม่ต้องการความช่วยเหลือใด ๆ	2	7.14
อื่น ๆ	2	7.14

นอกจากนี้ ชาวไทยย้ายถิ่นฯ 2 รายได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของสถานกงสุลใหญ่ฯ ในการเป็นผู้ชี้แนะหรือแนะนำสถานที่ทำงานให้แก่ชาวไทยว่า “ถ้าเป็นไปได้อยากให้ช่วยรวบรวมสถานที่ บริษัท หรือ องค์กรที่ต้องการรับสมัครคนไทยค่ะ เป็นอีกหนึ่งช่องทางในการบอกงานให้คนไทยที่กำลังมองหางานได้มีข้อมูลมากยิ่งขึ้น” (ผู้ตอบแบบสอบถามหมายเลข 8) และ “ต้องการให้ สกย. แนะนำบริษัทเอกชน หรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เปิดรับสมัครเจ้าหน้าที่ชาวไทย” (ผู้ตอบแบบสอบถามหมายเลข 1)

สำหรับชาวไทยย้ายถิ่นฯ ที่เห็นว่า สถานกงสุลใหญ่ฯ ไม่จำเป็นต้องมีบทบาทในการสนับสนุนการทำงานของชาวไทยย้ายถิ่นฯ เพราะ “ไม่ใช่หน้าที่ของสถานกงสุลใหญ่ฯ เรื่องการทำงานทำทุกคนต้องพยายามด้วยตนเอง” (ผู้ให้สัมภาษณ์หมายเลข 1) ในขณะที่ชาวไทยย้ายถิ่นฯ อีก 1 ราย อยู่ในกลุ่มอายุ 51-60 ปี ทำงานให้กับบริษัทเอกชนไทยและพำนักอยู่ในจีนมานานมากกว่า 10 ปี สะท้อนความมั่นคงในอาชีพ จึงไม่มีความต้องการความช่วยเหลือในการหางานใด ๆ อีกต่อไป

นอกจากกิจกรรมด้านการสร้างโอกาสในการทำงานแล้ว ชาวไทยย้ายถิ่นฯ ส่วนใหญ่ยังมีความประสงค์ให้สถานกงสุลใหญ่ฯ จัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตในจีนและในฐานะพ่อแม่ของบุตรชาวจีน เช่น การพบปะสังสรรค์ชาวไทยเพื่อเปิดโอกาสให้สามารถแลกเปลี่ยนปัญหาเกี่ยวกับชาวไทยย้ายถิ่น กิจกรรมด้านกฎหมาย เช่น กฎหมายครอบครัว การทำประกันสุขภาพของชาวต่างชาติ การสอนภาษาไทยให้แก่บุตรลูกครึ่งไทย-จีน รวมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบรรเทาความเครียดและส่งเสริมสุขภาพจิตใจ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 รูปแบบกิจกรรมที่ชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสและครอบครัวที่ต้องการเพิ่มเติม

รูปแบบความต้องการเพิ่มเติม	จำนวน	ร้อยละ
กิจกรรมพบปะสังสรรค์ชาวไทย	19	70.37
กิจกรรมด้านกฎหมาย เช่น กฎหมายครอบครัว ประกันสุขภาพของชาวต่างชาติ	17	62.96
กิจกรรมสำหรับบุตร เช่น การสอนภาษาไทย	16	59.26
กิจกรรมด้านสุขภาพใจ และการลดความเครียด	13	48.15

ปัจจุบันในนครเฉิงตู มีการรวมกลุ่มของพ่อแม่บ้านชาวไทยทางแอปพลิเคชันวีแชท ในชื่อกลุ่มว่า “สะไห่เฉิงตู” สมาชิกมีทั้งชายและหญิงรวม 26 คน จุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่ม คือ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ทำให้ชาวไทยบางส่วนไม่สามารถเดินทางกลับจีนและจำเป็นต้องรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ต่อมา จุดนัดพบออนไลน์ชั่วคราวนี้ได้กลายเป็นพื้นที่สำหรับพ่อแม่บ้านชาวไทยที่อาศัยในนครเฉิงตูและเมืองอื่น ๆ ของมณฑลเสฉวน ใช้แลกเปลี่ยนและปรับทุกข์เกี่ยวกับชีวิตครอบครัวและการใช้ชีวิตในจีน ทั้งนี้ ผู้ก่อตั้งกลุ่มฯ ให้ข้อมูลว่า ชาวไทยย้ายถิ่น

ผ่านการสมรสบางรายไม่สามารถปรับตัวกับสภาพแวดล้อมใหม่ทั้งด้านภาษา อาหาร ชีวิตครอบครัว ฯลฯ สมาชิกกลุ่มจึงต้องให้กำลังใจซึ่งกันและกัน รวมทั้งพบปะกันเป็นครั้งคราว โดยผู้ก่อตั้งกลุ่มฯ เล่าว่า “มีการนัดพบทานข้าวกันบ้าง ในกลุ่มนี้เคยเจอตัวจริงครั้งหนึ่ง เพราะบางคนบ้านอยู่ไกล ไม่สะดวกมาพบ น้องบางคนไม่เปิดตัวครอบครัว แม่บ้านบางคนไม่ว่างเพราะลูกต้องแข่งขันกับเด็กจีน” (ผู้ให้สัมภาษณ์หมายเลข 3) ทั้งนี้ ปัญหาหลักของพ่อบ้านแม่บ้านในกลุ่ม “สะใภ้เจิงตู” สอดคล้องกับผลการสำรวจข้างต้น (ตารางที่ 2) กล่าวคือ “(1) อยากรู้ได้ green card เพื่อการันตีว่าจะมีสวัสดิการต่าง ๆ ไม่ต้องต่อวีซ่าทุก 2 ปี (2) แม่บ้านเบื่อ อยากรางานทำ แต่บางคนความรู้ด้านภาษาไม่ดี (3) อยากรู้ให้ลูกเข้าโรงเรียนรัฐบาล เพื่อจะได้เรียนฟรี แต่ไม่มีทะเบียนบ้านในเขตนั้น และ (4) อยากรู้ได้กำลังใจ คิดถึงบ้านที่ไทย” (ผู้ให้สัมภาษณ์หมายเลข 3)

นอกจากนี้ ผู้ย้ายถิ่นผ่านการสมรสยังไม่เห็นบทบาทที่ชัดเจนของสถานกงสุลใหญ่ฯ ในการให้ความช่วยเหลือด้านการทำงาน โดยผู้ก่อตั้งกลุ่ม “สะใภ้เจิงตู” ระบุว่า “ที่ผ่านมามีความรู้ว่าสถานกงสุลใหญ่ฯ ให้ความช่วยเหลือเรื่องเหล่านี้ได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์หมายเลข 3) และเห็นว่า หากสถานกงสุลใหญ่ฯ สามารถสนับสนุนการทำงานของพ่อบ้านแม่บ้านชาวไทย จะช่วยให้ชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสสามารถเข้าถึงสวัสดิการสังคมของจีน โดยเฉพาะการรักษาพยาบาลซึ่งเป็นประเด็นที่แม่บ้านชาวไทยมีความกังวลสูงที่สุด นอกจากนี้ ยังอยากให้สถานกงสุลใหญ่ฯ จัดกิจกรรมที่สนับสนุนการใช้ชีวิตของพ่อบ้านแม่บ้านชาวไทยและครอบครัวในจีนมากขึ้น โดยเฉพาะ “ปัญหาการขอวีซ่า การแต่งงาน การต่อวีซ่า อยากรู้ให้คนไทยมีโอกาสรวมตัวกันบ่อยครั้งมากขึ้น มีเครื่องปรุงไทยขายมากขึ้น อยากรู้ให้ลูกได้เรียนภาษาไทย” (ผู้ให้สัมภาษณ์หมายเลข 3)

จากผลสำรวจเกี่ยวกับความต้องการของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสทั้ง 28 ราย กิจกรรมของสถานกงสุลใหญ่ฯ ที่ชาวไทยชื่นชอบ คือ กิจกรรมพบปะสังสรรค์ของชาวไทย งานเทศกาลไทย งานอาหารและผลไม้ไทย กิจกรรมทางวัฒนธรรม ตามลำดับ (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 กิจกรรมหรือโครงการของสถานกงสุลใหญ่ฯ ที่ชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสชื่นชอบ

โครงการหรือกิจกรรมที่ชื่นชอบ	จำนวน	ร้อยละ
งานพบปะสังสรรค์ของชาวไทย	21	75
งานเทศกาลไทย งานอาหารและผลไม้ไทย	20	71.43
กิจกรรมทางวัฒนธรรม เช่น งานสงกรานต์ งานลอยกระทง การแข่งขันมวยไทย	19	67.86
งานวันชาติ (5 ธันวาคมของทุกปี)	17	60.71
กิจกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญที่วัด การฟังธรรม การสรงน้ำพระ	13	46.43

โครงการหรือกิจกรรมที่ชื่นชอบ	จำนวน	ร้อยละ
กิจกรรมทางการศึกษา เช่น การดูงานด้านนวัตกรรม การสัมมนาทางวิชาการ	10	35.71
งานพระราชพิธีสำคัญของไทย	8	28.57

ชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสบางส่วนไม่เข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมของสถานกงสุลใหญ่ฯ เนื่องจากรู้สึกกังวลในการปฏิบัติตน โดยเฉพาะในงานพระราชพิธีที่มีรูปแบบเป็นทางการและมีข้อกำหนดด้านการแต่งกาย เช่น “งานที่มี *formality* เราไม่รู้ว่าทำอะไรผิดหรือเปล่า” (ผู้ให้สัมภาษณ์หมายเลข 1) หรือ “กลัว มีแต่ผู้ใหญ่ ทำตัวไม่ถูก งานพิธีต้องใส่ชุด” (ผู้ให้สัมภาษณ์หมายเลข 2) ซึ่งสะท้อนภาพลักษณ์กิจกรรมของสถานกงสุลใหญ่ฯ ในสายตาของชาวไทยย้ายถิ่นในมณฑลเสฉวน นอกจากนี้ ชาวไทยยังมองว่า หากไม่มีความจำเป็น ไม่ควรรบกวนสถานกงสุลใหญ่ฯ เพราะรู้สึก “เกรงใจ” (ผู้ให้สัมภาษณ์หมายเลข 1) หรือ “ไม่กล้า” (ผู้ให้สัมภาษณ์หมายเลข 2) นอกจากนี้ ชาวไทยยังไม่ได้ติดตามข้อมูลหรือข่าวสารของสถานกงสุลใหญ่ฯ อย่างใกล้ชิด จึงไม่ทราบว่ามีการจัดโครงการหรือกิจกรรมอะไรและเมื่อใดบ้าง ยกเว้นงานประจำปีและมีความสนใจเข้าร่วม โดยเฉพาะงานวันชาติไทยซึ่งชาวไทยส่วนใหญ่ในมณฑลเสฉวนและนครฉงชิ่งนิยมเข้าร่วม

3.4 บทบาทของกระทรวงการต่างประเทศในการสนับสนุนอาชีพของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรส

จากข้อมูลของกรมการกงสุล ปัจจุบันคนไทยในต่างประเทศมีจำนวนประมาณ 1.6 ล้านคน กรมการกงสุล ได้ดำเนินการตามนโยบายการทูตเพื่อประชาชนใน 2 รูปแบบ คือ (1) เชิงรับ หมายถึง การรับเรื่องราวร้องทุกข์กรณีคนไทยตกทุกข์ได้ยากในต่างประเทศ ซึ่งใช้งบอุดหนุนคนไทยตกทุกข์ได้ยากในต่างประเทศ⁹ ประมาณ 20 ล้านบาทต่อปี และ (2) เชิงรุก หมายถึง การส่งเสริมบทบาทและความแข็งแกร่งของชุมชนไทยในต่างประเทศ โดยใช้งบประมาณยุทธศาสตร์ ค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนคนไทยในต่างประเทศ ซึ่งจัดสรรให้แก่สถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่ทั่วโลกประมาณ 16 ล้านบาทต่อปี

หลักเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณยุทธศาสตร์ ค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนคนไทยในต่างประเทศสำหรับสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่ในแต่ละปีจะคำนึงถึง (1) ความต่อเนื่องของโครงการ มีประโยชน์และสัมฤทธิ์ผลชัดเจน (2) โครงการจัดจ้างนายที่ปรึกษาทางกฎหมาย เนื่องจากมีการจัดจ้างบุคคลต่อเนื่อง และ / หรือโครงการพิทักษ์สิทธิทางกฎหมาย เพื่อให้ความช่วยเหลือ

⁹ ระเบียบกระทรวงการต่างประเทศ ว่าด้วยการใช้จ่ายเงินอุดหนุนเพื่อช่วยเหลือคนไทยที่ตกทุกข์ได้ยากในต่างประเทศ พ.ศ. 2562

และพิทักษ์สิทธิ์ขั้นพื้นฐานแก่คนไทยในต่างประเทศ (3) สถิติจำนวนคนไทย (4) สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ 5H ของกรมการกงสุล รวมทั้งโครงการที่มีการบูรณาการร่วมกันของสำนักงานในพื้นที่ ใกล้เคียง ทั้งนี้ รูปแบบเชิงรุกยังมีในส่วนของการใช้งบประมาณบูรณาการร่วมกับคณะกรรมการ สหวิชาชีพ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและบทบาทคนไทยในต่างประเทศ ซึ่งเป็นการขับเคลื่อน การดูแลและคุ้มครองคนไทยในต่างประเทศให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบูรณาการ โดยมี เป้าหมาย คือ ปกป้องรักษาและเพิ่มพูนผลประโยชน์แห่งชาติในทุกมิติรวมทั้งการใช้งบประมาณ ในการเสริมสร้างเครือข่ายคนไทยในต่างประเทศให้เกิดการรวมตัวอย่างเป็นรูปธรรม ในรูปแบบ การจ่ายเงินอุดหนุนสมาคม องค์กรท้องถิ่น กลุ่มคนไทย เจ้าหน้าที่ พลเมืองดี ในประเทศและ ต่างประเทศที่ช่วยเหลืองานการกงสุล

นอกจากนี้ ยังมีข้อสังเกตด้วยว่า ข้อเสนอโครงการของสถานเอกอัครราชทูตและสถาน กงสุลใหญ่ฯ มี 2 ลักษณะ คือ (1) “ลักษณะกลาง ๆ” ไม่ได้เจาะปัญหาหรือประชากรไทยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ทำให้สามารถนำมาแตกเป็นโครงการย่อยได้ง่าย หลายแห่งมีข้อเสนอโครงการที่คล้ายคลึงกัน เช่น โครงการธรรมะสัญจร โครงการธรรมะออนไลน์ และ (2) โครงการที่เน้นการแก้ไขปัญหาและเจาะ กลุ่มเป้าหมาย เช่น โครงการแก้ไขปัญหาสแกนเมอร์ในกัมพูชา โครงการส่งเสริมความเข้มแข็งของ แม่บ้านไทยในโอซากา โครงการวัดไทยลุมพินี โครงการสหวิชาชีพในญี่ปุ่นหรือเยอรมนี (การทำเล็บ การทำผม ฯลฯ) นอกจากนี้ ข้อเสนอโครงการที่ชุมชนไทยในพื้นที่เป็นผู้ริเริ่มมักได้ประโยชน์สูง เนื่องจากชุมชนไทยเข้าใจปัญหาและความต้องการของตนเองที่แท้จริง อย่างไรก็ตาม โครงการที่สถาน กงสุลใหญ่ฯ ในจีนเสนอมักมีลักษณะกลาง ๆ เน้นนักเรียนนักศึกษาเป็นกลุ่มเป้าหมายแต่ละสำนักงาน ส่งข้อเสนอเพียงแห่งละ 1 โครงการ ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่องและใช้งบประมาณไม่มาก กองคุ้มครองฯ จึงมักไม่ขัดข้องที่จะสนับสนุน

อนึ่ง โดยที่งบประมาณมีจำกัด กระทรวงการต่างประเทศจึงจำเป็นต้องพยายามจัดสรรให้ได้ งบประมาณทุกสำนักงานอย่างน้อย 1 โครงการ บนสมมติฐานที่ว่า ทุกสำนักงานในต่างประเทศรู้และ เข้าใจปัญหาของคนไทยในพื้นที่เป็นอย่างดีแล้วและข้อเสนอโครงการได้สะท้อนปัญหาของชาวไทย สามารถนำไปสู่เป้าหมาย 5H กระทรวงฯ ด้วยเหตุนี้ ที่ผ่านมา กระทรวงฯ จึงไม่ได้กำหนดเป้าหมายใน เชิงพื้นที่ (area or regional-based) เชิงประชากร (demographic-based) เชิงชุมชน (diasporic-based) หรือชี้้นำการจัดทำข้อเสนอโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ โดยกองคุ้มครองฯ จะเริ่มพิจารณา เมื่อได้รับข้อเสนอจากสำนักงานในต่างประเทศแล้วเท่านั้น

ปัญหาและอุปสรรคในการสนับสนุนอาชีพของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรส

ในอดีต กรมการกงสุลเคยมีงบประมาณที่บูรณาการร่วมกับคณะกรรมการสหวิชาชีพเพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็งและบทบาทคนไทยในต่างประเทศ เป็นงบประมาณในลักษณะการพัฒนาและ เสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งรวมถึงการคุ้มครองผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ ดูแล

คนไทยและแรงงานไทยในต่างประเทศ โดยเฉพาะคนไทยที่ประกอบอาชีพและมีถิ่นพำนักในต่างประเทศ ตลอดจนส่งเสริมบทบาทและความแข็งแกร่งของชุมชนไทย รักษาเอกลักษณ์และความเป็นไทยเพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้เป็นกำลังขับเคลื่อนที่สำคัญของการแก้ไข ป้องกัน และลดปัญหาที่คนไทยในต่างประเทศประสบ ตลอดจนยังสามารถช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของไทยและความร่วมมือกับต่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม โดยที่ปัจจุบันไม่มีงบประมาณดังกล่าวแล้ว การสนับสนุนวิชาชีพหรืออาชีพของชาวไทยในต่างแดนจึงขึ้นอยู่กับข้อเสนอโครงการของสำนักงานในต่างประเทศแต่ละแห่งว่าเห็นความสำคัญในประเด็นดังกล่าวหรือไม่ นอกจากนี้ ปัจจุบันกรมการกงสุลยังไม่ได้นำข้อมูลชาวไทยและชุมชนไทยในต่างประเทศ เช่น ข้อมูลด้านประชากรศาสตร์ อาชีพ การรวมกลุ่มของชุมชน ฯลฯ มาใช้ในการวิเคราะห์เพื่อเป็น “ผู้กำหนดทิศทาง” การทำงานของสำนักงานในต่างประเทศ แต่ยังคงเน้นการเป็น “ผู้สนับสนุน” การทำงานของสำนักงานในต่างประเทศ บนสมมติฐานที่ว่า สำนักงานในต่างประเทศรู้ปัญหาชาวไทยในพื้นที่ที่ดีที่สุด

บทที่ 4

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

4.1 สรุปผลการศึกษา

ปัจจุบันมีชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวนประมาณ 30-35 คน ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์การย้ายถิ่นฐานเพื่อการสร้างครอบครัว การเปิดประสบการณ์ใหม่ในชีวิต รวมทั้งโอกาสทางอาชีพ อย่างไรก็ตาม การหางานในจีนสำหรับชาวต่างชาติมีอุปสรรคทั้งด้านภาษาจีนและการแข่งขันกับชาวจีนจำนวนมาก หากชาวต่างชาติไม่มีทักษะวิชาชีพพิเศษหรือเป็นสาขาที่ขาดแคลนในจีน การหางานในบริษัทหรือหน่วยงานภาครัฐของจีนจะมีโอกาสน้อยมาก นอกจากนี้ จีนยังไม่อนุญาตให้คู่สมรสชาวต่างชาติที่ถือใบอนุญาตมีถิ่นพำนักแบบติดตามครอบครัว (reunion) ทำงาน ด้วยเหตุนี้ผู้ย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวนจำนวนไม่น้อยจึงต้องประสบปัญหาว่างงานหรือทำงานที่ระดับต่ำกว่าหรือไม่ตรงกับวุฒิการศึกษาดังที่เคยทำในประเทศไทย ดังนั้น การสนับสนุนจากภาครัฐของไทยจึงมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการเข้าสู่ของกลุ่มชาวไทยย้ายถิ่นเหล่านี้

การศึกษาพบว่า คนไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวนส่วนใหญ่ต้องการให้สถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู มีบทบาทในการสนับสนุนโอกาสด้านอาชีพและกิจกรรมที่สนับสนุนการดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัวในจีน เพราะการทำงานที่ถูกต้องตามกฎหมายนอกจากจะเปิดโอกาสให้ชาวไทยย้ายถิ่นฯ มีรายได้ สามารถเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวในจีนและในไทยแล้ว ยังช่วยให้ชาวไทยสามารถเข้าระบบประกันสังคมและเข้าถึงการบริการสาธารณสุขของจีน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสวัสดิภาพและการดำรงชีวิต โดยชาวไทยย้ายถิ่นฯ เห็นว่า สถานกงสุลใหญ่ฯ สามารถมีบทบาทสนับสนุนได้ในหลายด้าน เช่น การให้ความรู้ด้านกฎหมายแรงงาน การขออนุญาตทำงาน การทำสัญญาจ้าง การสอนวิชาชีพที่อาจเป็นประโยชน์ต่อการหางาน เช่น การทำอาหารไทย การนวดไทย การสอนภาษาจีน การให้ข้อมูลสถานที่ บริษัท หรือองค์กรในจีนที่ต้องการรับสมัครคนไทย เป็นต้น

นอกจากนี้ ชาวไทยย้ายถิ่นฯ ยังมีความประสงค์ให้สถานกงสุลใหญ่ฯ จัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตในจีนและในฐานะพ่อแม่ของบุตรชาวจีน เช่น การพบปะสังสรรค์ชาวไทยเพื่อเปิดโอกาสให้สามารถสร้างเครือข่ายและแลกเปลี่ยนปัญหากับชาวไทยย้ายถิ่น กิจกรรมด้านกฎหมาย การทำประกันสุขภาพของชาวต่างชาติ การสอนภาษาไทยให้แก่บุตรลูกครึ่งไทย-จีน รวมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบรรเทาความเครียดและส่งเสริมสุขภาพจิตใจด้วย โดยการศึกษาพบว่า คนไทยย้ายถิ่นฯ

จำนวนไม่น้อยประสบปัญหาความเครียดจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มาตรการที่เข้มงวด และจำกัดการเดินทางของจีน รวมทั้งปัญหาชีวิตครอบครัว

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู จะให้ความช่วยเหลือชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในหลากหลายรูปแบบ เช่น การให้ความรู้ด้านกฎหมายและระเบียบข้อบังคับในการเข้าเมือง และการพำนักในจีน การจดทะเบียนสมรส การจดทะเบียนหย่า การเจรจาไกล่เกลี่ยและจัดหาทนาย หรือที่ปรึกษาทางกฎหมายกรณีมีการฟ้องร้องกับคู่สมรส หย่า หรือเรียกร้องสิทธิในการเลี้ยงดูบุตร การจัดตั้งสายด่วนรับเรื่องร้องทุกข์ 24 ชั่วโมงสำหรับชาวไทย เป็นต้น แต่ที่ผ่านมา สถานกงสุลใหญ่ฯ ยังไม่เคยจัดกิจกรรมสำหรับชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสเพื่อพัฒนาโอกาสด้านอาชีพโดยเฉพาะ รวมทั้งยังไม่มีการจัดกิจกรรมสนับสนุนการรวมกลุ่มของชาวไทยย้ายถิ่นฯ อย่างกลุ่ม “สะใภ้เฉิงตู” ซึ่งมีสมาชิกกว่า 26 คน

ระหว่างปีงบประมาณ 2563-2565 สถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตูได้รับการจัดสรรงบประมาณจากกระทรวงการต่างประเทศ ภายใต้งบประมาณงบบุคลากร ค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนคนไทยในต่างประเทศเฉลี่ยปีละ 100,000 บาท ในจำนวนนี้ สถานกงสุลใหญ่ฯ ต้องจัดสรรงบประมาณสำหรับภารกิจและโครงการอื่น ๆ ด้วย เช่น พระราชพิธี งานด้านศาสนา งานด้านการศึกษา ฯลฯ ทำให้งบประมาณสำหรับการจัดกิจกรรมเพื่อคนไทยเฉพาะกลุ่มมีน้อยหรือไม่เพียงพอ จำเป็นต้องเน้นการจัดงานที่สามารถเชิญชาวไทยทั้งหมดมากกว่าการจัดงานเฉพาะกลุ่ม งบประมาณมักจะถูกใช้ไปกับกิจกรรมของนักเรียนนักศึกษาไทยซึ่งเคยเป็นชาวไทยที่มีสัดส่วนสูงสุดในพื้นที่ นอกจากนี้ สถานกงสุลใหญ่ฯ ยังไม่มีการเก็บข้อมูลสถิติหรือข้อมูลประชากรที่เกี่ยวข้องกับคนไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรส จึงไม่สามารถวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของกลุ่มชาวไทยเหล่านี้ได้อย่างชัดเจน

อนึ่ง การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนประชากรไทยในมณฑลเสฉวน ตั้งแต่เกิดสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 เมื่อต้นปี 2563 ทำให้ประชากรไทยกลุ่มใหญ่ในมณฑลเสฉวนเปลี่ยนจากกลุ่มนักศึกษาเป็นกลุ่มพ่อบ้านแม่บ้านและคนทำงาน ด้วยเหตุนี้ การจัดกิจกรรมของสถานกงสุลใหญ่ฯ จึงมีแนวโน้มปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่มากขึ้น โดยตั้งแต่เดือนธันวาคม 2564 เป็นต้นมา สถานกงสุลใหญ่ฯ ได้เชิญคนไทยที่เข้าประชุมจำนวน 2 ครั้ง เพื่อหารือเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการดำรงชีวิตและการทำงาน การใช้ชีวิตในจีนในช่วงสถานการณ์โควิด-19 และได้ริเริ่มจัดตั้งกลุ่มวีแชทระหว่างเจ้าหน้าที่สถานกงสุลใหญ่ฯ กับกลุ่มชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรส เพื่อส่งข้อมูล แลกเปลี่ยนความเห็นและแจ้งปัญหา โดยสถานกงสุลใหญ่ฯ สามารถนำข้อเสนอแนะของชาวไทยไปปรับปรุงการให้บริการ ปรับเปลี่ยนรูปแบบโครงการหรือกิจกรรมของสถานกงสุลใหญ่ฯ ให้ตอบสนองความต้องการของคนไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสได้มากขึ้นต่อไป

สำหรับบทบาทของกงสุลครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ กรมการกงสุล กระทรวงการต่างประเทศ ในการสนับสนุนอาชีพของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสนั้น การศึกษา

พบว่า ในอดีต กรมการกงสุลเคยมีงบประมาณเพื่อส่งเสริมวิชาชีพของชาวไทยในต่างแดน แต่ในปัจจุบันไม่มีงบประมาณดังกล่าวแล้ว การสนับสนุนวิชาชีพหรืออาชีพของชาวไทยในต่างแดนจึงขึ้นอยู่กับข้อเสนอโครงการของสำนักงานในต่างประเทศแต่ละแห่งว่า เห็นความสำคัญในประเด็นดังกล่าวหรือไม่ นอกจากนี้ ปัจจุบันกรมการกงสุลยังไม่ได้นำข้อมูลชาวไทยและชุมชนไทยในต่างประเทศ เช่น ข้อมูลด้านประชากร อาชีพ การรวมกลุ่มของชุมชน ฯลฯ มาใช้ในการวิเคราะห์เพื่อเป็น “ผู้กำหนดทิศทาง” การทำงานของสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่ในต่างประเทศ แต่เน้นการเป็น “ผู้สนับสนุน” บนสมมติฐานที่ว่า สำนักงานในต่างประเทศรู้ปัญหาชาวไทยในพื้นที่ที่ดีที่สุด

4.2 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาข้างต้น ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะในการดำเนินการของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู และกงสุลคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ กรมการกงสุล ดังนี้

4.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

4.2.1.1 สถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู

ปัจจุบันสัดส่วนประชากรไทยส่วนใหญ่ในมณฑลเสฉวนได้เปลี่ยนแปลงจากนักเรียนนักศึกษาเป็นชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสและคนทำงาน ซึ่งสถานกงสุลใหญ่ฯ ได้เริ่มปรับเปลี่ยนการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสและคนทำงานมากขึ้น ตั้งแต่ปลายปี 2564 รวมทั้งได้เพิ่มช่องทางการสื่อสารทางวีแชทระหว่างสถานกงสุลใหญ่ฯ กับชาวไทยกลุ่มชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสโดยเฉพาะ ผู้ศึกษาเห็นว่า การปรับปรุงการให้บริการและทิศทางการดำเนินการดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ ที่จะทำให้สถานกงสุลใหญ่ฯ รับทราบปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรส โดยเฉพาะปัญหาการเข้าสู่ตลาดแรงงาน การเข้าถึงสวัสดิการสังคมและระบบประกันสังคม การพัฒนาวิชาชีพและภาษาจีน รวมถึงปัญหาครอบครัวและปัญหาทางจิตใจ ซึ่งมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของชาวไทยกลุ่มนี้ในระยะยาว อนึ่ง ผู้ศึกษาขอเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

1) การจัดทำข้อเสนอและการดำเนินโครงการในแต่ละปี สถานกงสุลใหญ่ฯ ควรเปิดโอกาสให้ชาวไทยกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมในการแลกเปลี่ยนความเห็น ชี้แจงความต้องการที่แท้จริง เพื่อให้ชาวไทยมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของโครงการ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และพร้อมให้ความร่วมมือกับสถานกงสุลใหญ่ฯ มากขึ้น

2) จากภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจไทยและเศรษฐกิจโลก รวมทั้งประมาณการงบประมาณประจำปีของกระทรวงการต่างประเทศที่มีแนวโน้มลดลง จึงมีความเป็นไปได้สูงว่า สถานกงสุลใหญ่ฯ จะได้รับงบประมาณตั้งแต่ปี 2566 คงเดิมหรือลดลง ดังนั้น เพื่อให้การใช้

งบประมาณมีประสิทธิภาพสูงและเป็นประโยชน์สูงสุด สถานกงสุลใหญ่ฯ จึงควรพิจารณาบูรณาการโครงการในประเด็นที่มีความท้าทายร่วม (common challenges) กับสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่อื่น ๆ ในจีน โดยใช้โอกาสการประชุมเอกอัครราชทูตและกงสุลใหญ่ในจีน หรือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ร่วมกันกำหนดปัญหาท้าทายร่วมกันและกำหนดข้อเสนอโครงการในรายประเทศ (กรณีจีน) และ/หรือรายภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

3) สถานกงสุลใหญ่ฯ ควรใช้ประโยชน์จากความร่วมมือกับภาคเอกชนไทย และพันธมิตรจีนมากขึ้น โดยเฉพาะการแสวงหาโอกาสในการทำงานให้แก่ชาวไทยย้ายถิ่นในพื้นที่ เพื่อเปิดโอกาสให้ชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสมีโอกาสเข้าถึงตลาดแรงงานมากขึ้น

4) โดยที่กลุ่มชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในจีนมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และกลายเป็นประชากรไทยกลุ่มใหญ่ในพื้นที่ สถานกงสุลใหญ่ฯ ควรเพิ่มโอกาสในการพบปะชาวไทยย้ายถิ่นฯ เหล่านี้ เช่น การเชิญเข้าร่วมแสดงในงานวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กในสถานทูตไทย เพื่อให้สามารถพบปะพูดคุย สร้างเครือข่ายกับกลุ่มเป้าหมายนี้มากขึ้น รวมถึงควรประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับบทบาทของสถานกงสุลใหญ่ฯ ตามช่องทางประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก และวีแชท เพื่อสร้างความรับรู้ในบริการและโครงการของสถานกงสุลใหญ่ฯ ในกลุ่มชาวไทยย้ายถิ่นฯ นี้

4.2.1.2 กองคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์ของคนไทยในต่างประเทศ กรมการกงสุล

แม้ว่าสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่จะมีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาชาวไทยในพื้นที่ แต่ส่วนใหญ่มักจัดทำข้อเสนอโครงการที่มี “ลักษณะกลาง ๆ” ไม่ได้เจาะปัญหาหรือประชากรไทยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพื่อความยืดหยุ่นในการใช้งบประมาณที่มีจำกัด และโครงการมักไม่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาของประชากรในพื้นที่ที่ยั่งยืน ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

1) กองคุ้มครองฯ ควรใช้ประโยชน์จากข้อมูลชาวไทยและชุมชนไทยในแต่ละประเทศและแต่ละภูมิภาค มาประกอบการวิเคราะห์ว่ามีปัญหาหรือความท้าทายร่วมหรือไม่ โดยเฉพาะปัญหาด้านการทำงาน เช่น ในยุโรปมีปัญหาหญิงไทยประกอบอาชีพพนักงานนวดแบบผิดกฎหมายจำนวนมาก ในจีนพบปัญหาการเข้าสู่ตลาดแรงงานของชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรส และมีแนวโน้มการแต่งงานเชิงพาณิชย์มากขึ้น ฯลฯ การวิเคราะห์ในลักษณะดังกล่าว จะช่วยให้กองคุ้มครองฯ สามารถให้ข้อเสนอแนะสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่ในแต่ละประเทศและแต่ละภูมิภาค พิจารณาจัดโครงการที่สามารถแก้ไขปัญหาพร้อมกันอย่างบูรณาการ

2) กรมการกงสุลควรหารือร่วมกับกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการสนับสนุนอาชีพของชาวไทยย้ายถิ่นโดยเฉพาะชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในต่างแดน ซึ่งเป็นปัญหาร่วมในทุกประเทศไม่เพียงแต่ในจีน เพื่อให้สามารถ

บูรณาการการทำงานและงบประมาณร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกัน เพื่อแก้ไขด้านงบประมาณที่จำกัด

3) กองคุ้มครองฯ ควรมีบทบาทนำในการบูรณาการโครงการในต่างประเทศ หรือรับผิดชอบเป็นเจ้าภาพจัดโครงการแทน หากพบข้อเสนอโครงการที่คล้ายคลึงกันหลายแห่ง เช่น โครงการธรรมะสัญจร โครงการธรรมะออนไลน์ กองคุ้มครองฯ ควรเป็นเจ้าภาพจัดกิจกรรมดังกล่าวอันจะช่วยประหยัดงบประมาณได้อย่างมีนัยสำคัญ

4.2.2 ข้อเสนอแนะในการดำเนินการ

4.2.2.1 สถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู

1) ประชุมร่วมกับชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสอย่างสม่ำเสมอ เพื่อทำความเข้าใจปัญหาและสามารถวิเคราะห์ความต้องการของชาวไทยอย่างถ่องแท้

2) ก่อนการทำข้อเสนอโครงการในแต่ละปี ควรจัดประชุมหารือร่วมกับชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรส เพื่อให้ชาวไทยมีส่วนร่วมในการจัดทำข้อเสนอ การประเมินและติดตามผลสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จของโครงการ

3) ใช้โอกาสการประชุมเอกอัครราชทูตและกงสุลใหญ่ในจีน หรือราชภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในการบูรณาการโครงการร่วมกับสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่ในจีน โดยเฉพาะในประเด็นที่สามารถช่วยเหลือคนไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสร่วมกัน เช่น การจัดบรรยายให้ความรู้ด้านกฎหมายแรงงานและกฎหมายครอบครัว การทำสัญญาจ้าง การทำประกันสุขภาพของชาวต่างชาติในจีน ฯลฯ

4) เพิ่มโอกาสในการพบปะชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรส เช่น การเชิญเข้าร่วมแสดงในงานวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กในงานเทศกาลไทย รวมถึงการประชาสัมพันธ์บทบาทของสถานกงสุลใหญ่ฯ ในการสนับสนุนชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในช่องทางต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก และวีแชท เป็นต้น

5) ใช้ประโยชน์จากความร่วมมือกับภาคเอกชนไทยและพันธมิตรจีน เพื่อแสวงหาโอกาสในการทำงานให้แก่ชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในพื้นที่

6) จัดทำบทวิเคราะห์ชาวไทยและชุมชนไทยโดยอาจพิจารณาใช้แนวคิดการย้ายถิ่นข้ามชาติ (transnationalism) เป็นแนวทาง เน้นบทวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพและโอกาสในการทำงานของคนไทย ปัญหาอุปสรรคในการหางานและการทำงานของคนไทย พร้อมข้อเสนอแนะให้แก่กระทรวงการต่างประเทศ

4.2.2.2 กองคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ กรมการกงสุล

1) นำบทวิเคราะห์ของแต่ละสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่มาประกอบการพิจารณา โดยวิเคราะห์เพิ่มเติมว่า แต่ละภูมิภาคมีปัญหาหรือความท้าทายร่วม (common challenges) หรือไม่ หากมีควรเน้นการแก้ปัญหาในรายภูมิภาคมากกว่าการแก้ไขปัญหารายประเทศ

2) เมื่อกรมการกงสุลสามารถกำหนดปัญหาของแต่ละประเทศและแต่ละภูมิภาคได้อย่างชัดเจนแล้ว ควรหารือร่วมกับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาและใช้งบประมาณร่วมกันอย่างบูรณาการ

3) มอบแนวทางและทิศทางการทำงานแก่สถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่ทั้งรายประเทศและรายภูมิภาค เพื่อให้ทุกสำนักงานสามารถจัดทำข้อเสนอโครงการที่สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาที่ตรงจุดและยั่งยืน โดยอาจใช้โอกาสการประชุมเอกอัครราชทูตและกงสุลใหญ่ประจำปีในการชี้แจงนโยบายนี้ นอกจากนี้ ควรมีการติดตามและประเมินผลโดยการประชุมออนไลน์ รายภูมิภาค เพื่อให้ทุกฝ่ายได้รับทราบผลการดำเนินการหรือปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน

4) พิจารณาบูรณาการโครงการในต่างประเทศ หรือรับผิดชอบเป็นเจ้าภาพจัดโครงการแทน หากพบข้อเสนอโครงการที่คล้ายคลึงกันหลายแห่ง เช่น โครงการธรรมะสัญจร โครงการธรรมะออนไลน์ อันจะช่วยประหยัดงบประมาณได้อย่างมีนัยสำคัญ

บรรณานุกรม

หนังสือ

- Chantavanich, S., Nittayananta, S., Ratanaolan-Mix, P., Ruenkaew, P., Kremkrut, A., & Kanchai, S. The Migration of Thai Women to Germany. Bangkok: Asian Reserch Center for Migration (ARCM), 2001.
- Glick-Schiller, N., Basch, L., & Blanc-Szanton, C. Transnationalism: A New Analytic Framework for Understanding Migration. 1992.
- Mayer, M. M. Attracting highly qualified and qualified third-country nationals. Federal Office of Migration and Refugees, 2013.
- Mix, P. R., & Piper, N. Does Marriage "Liberate" Women from Sex Work?-Thai Women in Germany. In N. P. Roces, *Wife or Worker? Asian Women and Migration*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2003.
- Ruenkaew, P. The Rights of Thai Women to Migrate to Work Abroad. Bangkok: National Human Rights Commission of Thailand, 2009.
- Ruenkaew, P. Thailaendische Fruen und Gemeinde heute in Deutschland หญิงไทยและชุมชนไทย วันนี ในเยอรมนี. 2014.
- Sinsuwan, Woramon. Thai Marriage Migrants in Germany and Their Employment Dilemma after the Residence Act of 2005. Glienicke: Galda Verlag, 2020. ISBN:9783962031213.
- International Organization for Migration. Situation Report on International Migration in East and South-East Asia. Regional Office for Southeast Asia.
- Vertovec, S. Transnationalism. Routledge. 2009.

บทความในวารสาร

- Glick-Schiller, N. G., Basch, L., & Blanc-Szanton, C. From Immigration to Transmigration: Theorizing Transnational Migration. Anthropology Quarterly, Vol. 68, No.1 (Jan, 1995), 48-63.
- Piper, N., & Lee, S. Marriage migration, marriage precarity, and social reproduction in Asia: an overview. Critical Asian Studies. 2016.

- Portes, A. Introduction: The debates and significances of immigrant transnationalism. Global Networks, 1(3), 2001, 181-193.
- Sinsuwan, Woramon et al. Women and Intersectional Inequality. A Comparative Study of Gender, social Class, Socioculture, Ethnicity and Migration in Brazil, Germany, India, Laos, Malaysia, Nigeria and Thailand. Transcience Journal, Volume 11, Issue 1, 2020.
- Sinsuwan, Woramon. การย้ายถิ่นฐานผ่านการสมรสกับการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารของคนไทย ย้ายถิ่น “รุ่นใหม่” ในเยอรมนี (Translation: Marriage Migration and the Uses of Communication Technology among “New-generation” Thai Migrants in Germany). Journal of Sociology and Anthropology, 37 (1), 2018. Bangkok: Thammasat University Press.
- Tseng, Y.-F. Marriage Migration to East Asia: Current Issues and Propositions in Making Comparisons. In W.-S. Y.-W. Lu, Asian Cross-border Marriage Migration. Demographic Patterns and Social Issues. The University of Chicago Press, 2010.
- Yamanaka, K., & Piper, N. Feminized Migration in East and Southeast Asia: Policies, Actions and Empowerment. UNRISD, 2005.
- Yang, W.-S., & Lu, M. C.-W. Asian Cross-border Marriage Migration: Demographic Patterns and Social Issues. University of Chicago Press, 2010.
- วรมน สิ้นสุวรรณ. การย้ายถิ่นกับโอกาสทางเศรษฐกิจของคนไทยในต่างแดน. วารสารวิทย์สุราษฎร์, 2020.
- วรมน สิ้นสุวรรณ. Diasporic Approach to People's Diplomacy: Germany as a Case Study. วารสารสุราษฎร์, 2018.

วิทยานิพนธ์

- Sinsuwan, Woramon. Thai Marriage Migrants in Germany and Their Employment Dilemma after the Residence Act of 2005. Berlin: Humboldt University of Berlin Press, 2018.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์เพิ่มข้อมูลและโปรแกรมคอมพิวเตอร์

Royal Thai Embassy in Berlin. [Online]. 2017. Available from: <http://thaiembassy.de/site/index.php/th/40-labour-affairs-division-news/230-2015-11-20-08-19-40>.

วรมน สิ้นสุวรรณ. โซเชียลมีเดีย: การรวมกลุ่มรูปแบบใหม่ ในชุมชนไทยในเยอรมนี/ รายงานพิเศษ. มติชนสุดสัปดาห์. [ออนไลน์]. 2-8 July 2021. แหล่งที่มา: https://www.matichonweekly.com/column/article_438960.

วรมน สิ้นสุวรรณ. การย้ายถิ่นกับโอกาสทางเศรษฐกิจของคนไทยในต่างแดน. กรุงเทพธุรกิจออนไลน์. [ออนไลน์]. 9 October 2020. แหล่งที่มา: <https://www.bangkokbiznews.com/world/901668>.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

นโยบายการให้สิทธิพำนักแก่ชาวต่างชาติของจีน การขออนุญาตทำงาน และการขอสัญชาติจีน

1. การขออนุญาตมีถิ่นพำนักในจีน

ชาวต่างชาติที่มีความประสงค์จะขอใบอนุญาตมีถิ่นพำนักเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น ทำงาน ศึกษา ติดตามคู่สมรส ฯลฯ จะต้องดำเนินการยื่นขอใบอนุญาตมีถิ่นพำนักภายใน 30 วันหลังเดินทางถึงประเทศจีน ที่สำนักงานตรวจคนเข้าและออกเมือง (Entry and Exit Administration Office) ในเมือง/เขตที่พำนัก โดยใบอนุญาตการมีถิ่นพำนักของจีนมี 3 ประเภทหลัก คือ

1.1 ใบอนุญาตการมีถิ่นพำนักถาวร (Permanent Residence Permits) หรือเรียกว่า Green card มีอายุยาว 10 ปี โดยผู้สมัครต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

1.1.1 ลงทุนทางตรงในจีนเป็นระยะเวลาติดต่อกันไม่ต่ำกว่า 3 ปี และชำระภาษีอย่างถูกต้อง

1.1.2 มีตำแหน่งระดับสูง เช่น รองผู้จัดการทั่วไป รองศาสตราจารย์ ฯลฯ ทำงานในจีนเป็นระยะเวลาติดต่อกันไม่ต่ำกว่า 4 ปี และพำนักอยู่ในจีนรวมกันเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 3 ปีในช่วงระยะเวลา 4 ปีของการทำงาน รวมทั้งชำระภาษีอย่างถูกต้อง

1.1.3 เป็นผู้มีความพิเศษหรือทักษะขั้นสูงที่เป็นที่ต้องการในจีน

1.1.4 คู่สมรสของชาวจีนหรือชาวต่างชาติที่ถือใบอนุญาตการมีถิ่นพำนักถาวร และมีสถานภาพสมรสไม่ต่ำกว่า 5 ปี พำนักอยู่ในจีนต่อเนื่องกันเป็นเวลา 5 ปี และในแต่ละปีต้องมีเวลาอยู่ในจีนไม่ต่ำกว่า 9 เดือน มีสถานะทางการเงินและการดำรงชีวิตที่เหมาะสม

1.1.5 บุตรของชาวจีนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี

1.1.6 ชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่กับครอบครัวในจีน อายุตั้งแต่ 60 ปี และอาศัยอยู่ในจีนต่อเนื่องกันไม่ต่ำกว่า 5 ปี และในแต่ละปีต้องมีเวลาอยู่ในจีนไม่ต่ำกว่า 9 เดือน มีสถานะทางการเงินและการดำรงชีวิตที่เหมาะสม

1.2 ใบอนุญาตการมีถิ่นพำนักชั่วคราว (Temporary Residence Permits) ซึ่งมักมีอายุระหว่าง 6 เดือนถึง 1 ปี สำหรับการทำงานระยะสั้น การอบรม ฯลฯ

1.3 ใบอนุญาตการมีถิ่นพำนักชั่วคราวสำหรับชาวต่างชาติ (Foreigner's Residence Permits) มักมีอายุ 1 ปี แบ่งออกเป็น 3 ประเภทตามวัตถุประสงค์ของการพักอาศัยในจีน คือ ทำงาน (work) ติดตามครอบครัว (reunion) และภารกิจส่วนตัว (private affairs)

2. การทำงานของชาวต่างชาติ

ชาวต่างชาติที่ประสงค์ทำงานจะต้องมีใบอนุญาตมีถิ่นพำนักประเภททำงานและนายจ้างจะต้องยื่นขอใบอนุญาตทำงาน (Work Permit) ให้แก่ลูกจ้าง ทั้งนี้ ใบอนุญาตมีถิ่นพำนักประเภทผู้ติดตามไม่สามารถทำงานได้ และนักศึกษาต่างชาติไม่สามารถใช้ใบอนุญาตมีถิ่นพำนักประเภทนักศึกษาในการทำงาน นอกเหนือจากงานบางประเภทที่ได้รับอนุญาตจากทางการจีน และต้องไม่เกินระยะเวลาที่กำหนดไว้

ในกรณีที่ลูกจ้างต้องการเปลี่ยนงานหรือนายจ้างในช่วงที่ใบอนุญาตมีถิ่นพำนักยังไม่หมดอายุนั้นจะไม่สามารถทำได้ทันที กฎหมายจีนกำหนดให้นายจ้างเดิมต้องยินยอมและขอยกเลิกใบอนุญาตมีถิ่นพำนักและใบอนุญาตทำงานเดิมก่อน นายจ้างใหม่จึงจะสามารถขอใบอนุญาตมีถิ่นพำนักและใบอนุญาตทำงานใหม่ให้แก่ลูกจ้าง กรณีไม่แจ้งเปลี่ยนแปลงข้อมูลในใบอนุญาตมีถิ่นพำนัก/ใบอนุญาตทำงานกับทางการจีนจะถือว่าผิดกฎหมาย และเมื่อนายจ้างเดิมยกเลิกใบอนุญาตมีถิ่นพำนักจะทำให้ลูกจ้างกลายเป็นผู้อยู่เกินกำหนด/ พำนักอย่างผิดกฎหมายทันที ตัวอย่าง นางสาว A ทำงานที่ร้านสปาแห่งหนึ่งในนครเฉิงตู ต่อมาด้วยความประสงค์จะย้ายร้านโดยไม่แจ้งนายจ้างเดิม เมื่อนางสาว A ย้ายไปทำงานที่ร้านใหม่แล้ว และนายจ้างเดิมได้แจ้งต่อ สำนักงานตรวจคนเข้าและออกเมือง เพื่อขอยกเลิกใบอนุญาตมีถิ่นพำนักและใบอนุญาตทำงาน ทำให้นางสาว A กลายเป็นผู้พำนักในจีนอย่างผิดกฎหมาย อาจถูกจับกุม กักกันและต้องชดใช้ค่าปรับก่อนถูกส่งกลับประเทศไทย

3. การขอสัญชาติจีน

จีนไม่ยอมรับการถือสองสัญชาติ กรณีที่ชาวต่างชาติที่ได้รับอนุมัติสัญชาติจีนแล้วจะต้องสละสัญชาติเดิมเท่านั้น สำหรับชาวจีนที่อาศัยอยู่ในต่างประเทศและได้รับสัญชาติของประเทศนั้นโดยความสมัครใจแล้ว จะเสียสัญชาติจีนโดยอัตโนมัติ

การขอสัญชาติ การสละสัญชาติ และการคืนสัญชาติจีนจะต้องผ่านกระบวนการสมัครเท่านั้น ผู้สมัครสามารถยื่นใบคำร้องได้ที่สำนักงานผู้ทางการทูตของจีนในต่างประเทศหรือสำนักงานความปลอดภัยสาธารณะระดับท้องถิ่นในประเทศจีน บุคคลที่อายุต่ำกว่า 18 ปี ต้องอาศัยผู้ปกครองหรือผู้แทนทางกฎหมายเป็นผู้ยื่นใบสมัคร นอกจากนี้ ชาวต่างชาติที่จะขอสัญชาติจีนจะต้องเข้าเงื่อนไขใดเงื่อนไขหนึ่งดังต่อไปนี้ (1) มีญาติที่ใกล้ชิดเป็นชาวจีน (2) อาศัยอยู่ในประเทศจีน (3) มีเหตุผลอันสมควรอื่น ๆ ทั้งนี้ กระทรวงความปลอดภัยสาธารณะของจีนจะมีหน้าที่ตรวจสอบคำร้องหากคำร้องได้รับการอนุมัติ กระทรวงฯ จะออกเอกสารรับรองสัญชาติจีนให้แก่ผู้ร้องต่อไป

ภาคผนวก ข.

โครงการภายใต้งบประมาณ ค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนคนไทยในต่างประเทศ
ปีงบประมาณ 2563-2565 ของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู

ลำดับ	ปีงบประมาณ	โครงการและกิจกรรม
1	2563	พิธีถวายบังคมและวางพวงมาลา และพิธีจุดเทียนเพื่อน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณ เนื่องในวันคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร 13 ตุลาคม 2562
2	2563	กิจกรรมน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณ เนื่องในวันคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 23 ตุลาคม 2562
3	2563	งานเลี้ยงรับรองเนื่องในวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร วันชาติ และวันพ่อแห่งชาติ 5 ธันวาคม 2562
4	2563	พิธีถวายพานพุ่มดอกไม้และพิธีถวายบังคม เนื่องในโอกาสวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร วันชาติและวันพ่อแห่งชาติ 5 ธันวาคม 2562
5	2563	กิจกรรมทำบุญตักบาตรและกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ จิตอาสา “เราทำความดี ด้วยหัวใจ” วันที่ 5 ธันวาคม 2562 ณ วัดอิงเทียน นครเฉิงตู
6	2563	โครงการกงสุลสัญจร จัดเมื่อวันที่ 11 มกราคม 2563 ณ มหาวิทยาลัยซีหนาน นครฉงชิ่ง เพื่อให้บริการแก่ชาวไทยที่พำนักในนครฉงชิ่ง
7	2563	พิธีถวายพระพรชัยมงคลแด่สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2563
8	2563	กิจกรรมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 28 กรกฎาคม 2563
9	2563	กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง 12 สิงหาคม 2563
10	2564	พิธีวางพวงมาลาและถวายบังคมและพิธีจุดเทียนน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณ เนื่องในวันคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร 13 ตุลาคม 2563
11	2564	กิจกรรมน้อมรำลึกในโอกาสครบ 120 ปี วันคล้ายวันพระราชสมภพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี 21 ตุลาคม 2563 ณ วัดฉือจิง
12	2564	พิธีถวายราชสักการะและพิธีวางพวงมาลาน้อมรำลึก เนื่องในวันคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 23 ตุลาคม 2563
13	2564	พิธีน้อมรำลึกเนื่องในวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร วันชาติ และวันพ่อแห่งชาติ 5 ธันวาคม 2563

ลำดับ	ปีงบประมาณ	โครงการและกิจกรรม
14	2564	โครงการเสริมสร้างเส้นทางอาชีพสู่การเป็นผู้ประกอบการรุ่นใหม่ให้แก่นักศึกษาไทยในมณฑลเสฉวนและนครฉงชิ่ง เมื่อวันที่ 25-26 มีนาคม 2564
15	2564	พิธีถวายพระพรชัยมงคล และพิธีลงนามถวายพระพรหน้าพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวันฉัตรมงคล วันที่ 4 พฤษภาคม 2564
16	2564	พิธีถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี 3 มิถุนายน 2564
17	2564	กิจกรรมทำบุญและบริจาคสิ่งของเนื่องในวันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2564 ณ วัดป่าขน นครเฉิงตู
18	2564	กิจกรรมจิตอาสา “เราทำความดี ด้วยหัวใจ” เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง วันที่ 12 สิงหาคม 2564 ณ โรงเรียนประถมอู่ฮั่นจางซิน อำเภอเฉียนเหวย เมืองเฉิงชาน มณฑลเสฉวน
19	2565	พิธีวางพวงมาลา เพื่อน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณ เนื่องในวันคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร 13 ตุลาคม 2564
20	2565	พิธีวางพวงมาลา เพื่อน้อมรำลึกเนื่องในวันคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 23 ตุลาคม 2564
21	2565	พิธีวางพวงมาลาและพิธีถวายบังคมหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เนื่องในวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพ วันชาติ และวันพ่อแห่งชาติ 5 ธันวาคม 2564
22	2565	กิจกรรมเนื่องในวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร วันชาติ และวันพ่อแห่งชาติ 5 ธันวาคม 2564 ณ วัดไท่อัน เมืองตูเจียงเยียน นครเฉิงตู
23	2565	การพบปะกับชุมชนชาวไทยที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ ได้แก่ พ่อครัว นวดแผนไทย ครูสอนมวยไทย ลูกจ้างบริษัทเอกชน และประกอบธุรกิจส่วนตัวจำนวน 18 คนเข้าร่วมในมณฑลเสฉวนและนครฉงชิ่ง เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2564
24	2565	กิจกรรมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสวันฉัตรมงคล 4 พฤษภาคม 2565
25	2565	งานสัมมนา “2022 Thai Higher Education Promotion and Sino-Thai Education Exchange Conference” เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2565
26	2565	กิจกรรมจิตอาสา “เราทำความดี ด้วยหัวใจ” เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี วันที่ 3 มิถุนายน 2565 ณ วัดผู้เจ้า เมืองตูเจียงเยียน
27	2565	พิธีการและกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ

ลำดับ	ปีงบประมาณ	โครงการและกิจกรรม
		พระบรมราชินี เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 3 มิถุนายน 2565
28	2565	พิธีการและกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 28 กรกฎาคม 2565
29	2565	พิธีรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นที่สรรเสริญยิ่งดิเรกคุณาภรณ์ ประจำปี 2564
30	2565	งานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พันปีหลวง เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565
31	2565	พิธีเปิดโครงการฝึกอบรมออนไลน์เพื่อส่งเสริมผู้ประกอบการ SMEs ไทย เข้าสู่ตลาดจีนผ่านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ข้ามพรมแดน ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2565 ณ วิทยาลัยอาชีวศึกษานครเฉิงตู
32	2565	กิจกรรมเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง 12 สิงหาคม 2565
33	2565	งานพบปะชุมชนไทยเพื่อหารือเกี่ยวกับการใช้ชีวิตและการทำงานในจีน เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2565

ภาคผนวก ค.

แบบสัมภาษณ์ชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวน

หัวข้อที่ 1 : การย้ายถิ่นและการเข้าสู่สังคม (Migration and Integration)

คำถามหลัก Central questions	คำถามเฉพาะเจาะจง Focusing questions	ข้อมูลที่ต้องการ Desired information
อธิบายตนเอง	คุณอายุเท่าไร คุณเป็นคนจังหวัดอะไร ระดับการศึกษาสูงสุดของคุณคือระดับใดและสาขาอะไร คุณมีพี่น้องหรือไม่ สถานะการสมรส บุตร ครอบครัวยุคในประเทศไทยและในจีน คุณมีบุตรในประเทศไทยก่อนการย้ายถิ่นหรือไม่ เพศและอายุของบุตร	ข้อมูลบุคคล สถานะการสมรสและการปกครองบุตร
อธิบายเหตุผลของการย้ายถิ่น กระบวนการย้ายถิ่น สิทธิมีถิ่นพำนัก และอุปสรรคปัญหาในการย้ายถิ่น	คุณย้ายถิ่นมาประเทศจีนได้อย่างไร สาเหตุของการย้ายมาอาศัยในประเทศจีนคืออะไร ปัจจุบันคุณมีสิทธิมีถิ่นพำนักในจีนรูปแบบใด ระยะเวลาที่ได้รับสิทธิการมีถิ่นพำนักในปัจจุบัน อุปสรรคปัญหาในการย้ายถิ่นฐานและการขอมีถิ่นพำนักในจีนที่คุณประสบ	สาเหตุของการย้ายถิ่น สถานะการมีถิ่นพำนักในประเทศจีน
อธิบายการทำงานก่อนและหลังการย้ายถิ่น	ก่อนการย้ายมาพำนักในประเทศจีน คุณเคยทำงานมาก่อนหรือไม่ ประกอบอาชีพอะไร เป็นเวลานานเท่าใด ปัจจุบันคุณประกอบอาชีพอะไรในจีนหรือไม่ คุณมีความพึงพอใจกับรายได้และสวัสดิการที่ได้รับจากรัฐบาลจีนหรือไม่ ปัญหาอุปสรรคในการทำงานมีอะไรบ้าง	ข้อมูลการทำงานก่อนและหลังการย้ายถิ่น
อธิบายการเตรียมตัวและกระบวนการย้ายถิ่นมาประเทศจีน	คุณต้องเรียนภาษาจีนหรือไม่ ระดับภาษาจีนของคุณคือระดับใด (ระดับ HSK) คุณต้องเรียนทักษะวิชาชีพใหม่หรือไม่ ปัญหาอุปสรรคในการจดทะเบียนสมรสและการย้ายถิ่นมีอะไรบ้าง	การเตรียมความพร้อมเพื่อการเข้าสู่สังคมจีน
อธิบายความสัมพันธ์ของคุณกับคู่สมรสชาวจีน	คุณพบคู่สมรสเมื่อใดและด้วยวิธีใด (เช่น ออนไลน์ บริษัทจัดหาคู่ เพื่อนหรือญาติ ฯลฯ) ข้อมูลคู่สมรสก่อนแต่งงาน (เช่น สถานภาพสมรส อายุ มีบุตรหรือไม่ อาชีพ สถานภาพทางการเงิน บุคลิกและนิสัย ฯลฯ)	ข้อมูลคู่สมรส ช่องทางการพบ การคบหา ใจ เหตุผลการแต่งงาน ปัญหาอุปสรรคการแต่งงานกับชาวจีน

คำถามหลัก Central questions	คำถามเฉพาะเจาะจง Focusing questions	ข้อมูลที่ต้องการ Desired information
	<p>คุณคบหาใส่ใจก่อนการแต่งงานยาวนานไหม คุณเคยเดินทางมาประเทศจีนก่อนการแต่งงานหรือไม่ คู่สมรสเคยเดินทางไปประเทศไทยก่อนการแต่งงานหรือไม่</p> <p>มีข้อห่วงกังวลอะไรบ้างในการตัดสินใจย้ายถิ่น (เช่น ภาษา ความไม่พึงพอใจของครอบครัว ภาระทางการเงิน ฯลฯ)</p>	
อธิบายชีวิตของคุณในครอบครัว	<p>คุณคิดว่ามีความสุขกับชีวิตครอบครัวที่จีนหรือไม่ คุณปรับตัวเข้ากับครอบครัว เพื่อน สังคม ที่ทำงานของคุณสมรสได้ดีมากน้อยเพียงใด การสื่อสารภายในครอบครัวมีปัญหาหรือไม่</p> <p>มีความขัดแย้งกันบ้างหรือไม่ คุณรู้สึกว่ารอบตัวของคู่สมรสให้เกียรติคุณดีหรือไม่</p> <p>ในกรณีที่มีบุตรชาวจีน คุณรู้สึกว่ามีปัญหาในการสื่อสารหรือปัญหาในการเลี้ยงดูอย่างไรบ้าง (เช่น โรงเรียน) พ่อแม่ของคุณสมรสชาวจีนให้การสนับสนุนคุณและครอบครัวอย่างไรบ้าง</p> <p>บุตรของคุณถือสัญชาติใด คุณเคยมีความคิดจะขอสัญชาติไทยให้แก่บุตรหรือไม่</p>	<p>ชีวิตในฐานะคู่สมรสของชาวจีน และผู้ปกครองของบุตรชาวจีน</p>
อธิบายชีวิตของคุณในสังคมจีน	<p>คุณรู้สึกอย่างไรกับสังคมจีนและชาวจีนครอบครัวญาติและเพื่อนๆ ของคุณสนับสนุนการย้ายถิ่นมาจีนของคุณหรือไม่</p> <p>ในฐานะชาวต่างชาติ คุณเคยรู้สึกถูกปฏิบัติแบบไม่ถูกต้อง (เช่น กีดกัน ดูถูก ฯลฯ) จากชาวจีนหรือไม่ คุณแก้ไขปัญหอย่างไร</p>	<p>ชีวิตในฐานะผู้ย้ายถิ่นฐานหรือชาวต่างชาติในจีน</p>

หัวข้อที่ 2 : การย้ายถิ่นข้ามชาติและชุมชนไทย (Transnationalism and Diaspora)

คำถามหลัก Central questions	คำถามเฉพาะเจาะจง Focusing questions	ข้อมูลที่ต้องการ Desired information
อธิบายชีวิตในฐานะผู้ย้ายถิ่นข้ามชาติ	<p>ก่อนสถานการณ์โควิดเมื่อปี 2563 คุณเดินทางกลับไทยบ่อยหรือไม่ ด้วยเหตุผลใด (เช่น เยี่ยมญาติ ทำธุระ ท่องเที่ยว)</p>	<p>ชีวิตผู้ย้ายถิ่นข้ามชาติ</p> <p>การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม (Socio-</p>

คำถามหลัก Central questions	คำถามเฉพาะเจาะจง Focusing questions	ข้อมูลที่ต้องการ Desired information
	<p>ช่องทางในการติดต่อสื่อสารกับญาติและเพื่อนในประเทศไทยคืออะไรบ้าง (เช่น โทรศัพท์ ไลน์ วีแชท เฟซบุ๊ก) คุณติดต่อผ่านช่องทางเหล่านี้บ่อยเพียงใด</p> <p>คุณให้การสนับสนุนวัด สมาคม หมู่บ้าน หรือหน่วยงานใดในประเทศไทยเป็นประจำหรือไม่ หากคุณมีบุตร คุณใช้ภาษาอะไรในการสื่อสารกับบุตร</p>	<p>cultural Transformation)</p>
อธิบายลักษณะของชุมชนไทยในจีนในความคิดของคุณ	<p>คุณคิดเกี่ยวกับชุมชนไทยในจีนอย่างไรบ้าง คุณมีญาติหรือเพื่อนสนิทชาวไทยในจีนหรือไม่ คุณมีการติดต่อสื่อสารกับพวกเขาในช่องทางใดบ้างบ่อยเพียงใด</p> <p>ในกรณีที่ประสบปัญหาในจีน คุณจะปรึกษาคนไทยในจีนคนใดเป็นอันดับแรก (เช่น ญาติหรือเพื่อนสนิท เจ้าหน้าที่สถานกงสุลใหญ่ฯ)</p> <p>คุณคิดว่า ชาวจีนมองคนไทยอย่างไร ข้อดีข้อเสียของการเป็นคนไทยในจีนคืออะไร</p> <p>คุณคิดว่า ชาวไทยในจีนประกอบอาชีพอะไรกันมากที่สุด</p>	<p>ความเห็นเกี่ยวกับชุมชนไทยในจีน</p>
อธิบายการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา	<p>คุณนับถือศาสนาอะไร คุณเข้าวัดบ่อยไหม ด้วยสาเหตุอะไร</p> <p>คุณรู้สึกว่าการเข้าวัดจีนเหมือนหรือต่างจากวัดไทยหรือไม่</p>	<p>การเปลี่ยนแปลงทางศาสนา (Religion transformation)</p>
อธิบายการส่งเงินกลับบ้าน	<p>คุณส่งเงินกลับไทยเพื่อไปช่วยเหลือญาติในประเทศไทยหรือไม่</p> <p>คุณส่งเงินกลับไทยเพื่อการซื้อสังฆาริมทรัพย์ ชำระหนี้ หรือลงทุนในประเทศไทยหรือไม่</p> <p>ครอบครัวชาวจีนของคุณมีปัญหาเกี่ยวกับการส่งเงินของคุณหรือไม่</p> <p>คุณวางแผนจะกลับไปใช้ชีวิตบั้นปลายในประเทศไทยหรือไม่</p>	<p>การส่งเงินกลับประเทศ (Remittances)</p>

หัวข้อที่ 3 : ความพึงพอใจในการดำเนินนโยบายการทูตเพื่อประชาชน

คำถามหลัก Central questions	คำถามเฉพาะเจาะจง Focusing questions	ข้อมูลที่ต้องการ Desired information
อธิบายนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่ในจีน	คุณเคยเข้าร่วมกิจกรรมของ สอท./ สกญ. ในจีนหรือไม่ กิจกรรมลักษณะใดที่คุณคิดว่าเป็นประโยชน์ และกิจกรรมใดที่คุณคิดว่าไม่เป็นประโยชน์ คุณได้รับข้อมูลการจัดกิจกรรมของ สอท. /สกญ. ในจีนหรือไม่	Homeland Politics

ภาคผนวก ง.

แบบสำรวจชาวไทยย้ายถิ่นผ่านการสมรสในมณฑลเสฉวนต่อการดำเนินงาน
ของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู

1. อายุ

น้อยกว่า 20 20-25 26-30 31-40 41-50 51-60 มากกว่า 60

2. เพศ

ชาย หญิง ซ้ำมเพศ อื่น ๆ (โปรดระบุ)

3. ระดับการศึกษา

ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6)

ปวช. ปวส. ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก

4. ท่านมีบุตรกับคู่สมรสชาวจีนหรือไม่

ไม่มี มี (หากมีโปรดระบุจำนวน)

5. ท่านอาศัยในประเทศจีนมานานกี่ปี

น้อยกว่า 1 ปี 1-3 ปี 4-6 ปี 7-10 ปี มากกว่า 10 ปี

6. ปัจจุบันท่านประกอบอาชีพอะไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

แม่บ้านหรือพ่อบ้าน

นักศึกษา

พนักงานบริษัทเอกชนของจีน

พนักงานบริษัทเอกชนของไทย

พนักงานนวด

เจ้าของธุรกิจส่วนตัว

ครู อาจารย์

นักมวย

พ่อครัวหรือแม่ครัว

แพทย์ ทันตแพทย์

นักแปล ล่าม

อื่นๆ (โปรดระบุ)

7. ท่านคิดว่าปัญหาสำคัญในการใช้ชีวิตที่จีนคืออะไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ภาษาจีน

- การหางานและทำงานในจีน
- ถูกนายจ้างเอารัดเอาเปรียบ
- การต่อวีซ่าและใบอนุญาตมีถิ่นพำนักมีความยุ่งยาก
- การต่อใบอนุญาตทำงานมีความยุ่งยาก
- ไม่รู้กฎหมายจีน
- รายได้ไม่เพียงพอ
- ปัญหาครอบครัวชาวจีน
- บุตรไม่มีสัญชาติไทย
- ไม่มีประกันสังคม
- ปัญหาสุขภาพและการเข้าใช้บริการโรงพยาบาล
- ความเครียดและปัญหาสุขภาพจิต
- อื่นๆ (โปรดระบุ)

8. ท่านชื่นชอบกิจกรรมลักษณะใดของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- งานพบปะสังสรรค์ของชุมชนไทย
- กิจกรรมทางศาสนา (เช่น การทำบุญที่วัด การฟังธรรม การสรงน้ำพระ)
- กิจกรรมทางการศึกษา (เช่น การแข่งขันการกล่าวสุนทรพจน์ การแข่งขันมวยไทย)
- กิจกรรมทางวัฒนธรรม (เช่น การจัดงานสงกรานต์ การจัดงานลอยกระทง การแข่งขันมวยไทย)
- งานเทศกาลไทย งานอาหารและผลไม้ไทย
- การให้ความรู้ด้านกฎหมาย และด้านกงสุล (เช่น การต่ออายุหนังสือเดินทาง การเกณฑ์ทหาร)
- งานวันชาติ (5 ธันวาคมของทุกปี)
- พระราชพิธีที่สำคัญของไทย
- อื่นๆ (โปรดระบุ)

9. ท่านต้องการให้สถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตูช่วยเหลือท่านในการทำงานในจีนหรือไม่ ในรูปแบบใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ไม่ต้องการความช่วยเหลือ
- ต้องการ การสอนภาษาจีน
- ต้องการ การสอนอาชีพ (เช่น สอนการทำอาหารไทย การสอนมวยไทย)
- ต้องการ การให้ความรู้ด้านกฎหมาย (เช่น การขอใบอนุญาตทำงาน การทำสัญญาจ้าง)
- อื่นๆ (โปรดระบุ)

10. ท่านต้องการให้สถานกงสุลใหญ่ฯ จัดกิจกรรมในลักษณะใดเพิ่มเติมสำหรับท่านและครอบครัว
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- กิจกรรมสำหรับบุตร เช่น การสอนภาษาไทย
- กิจกรรมให้ความรู้ด้านกฎหมาย เช่น กฎหมายครอบครัว ประกันสุขภาพของชาวต่างชาติ
- กิจกรรมพบปะสังสรรค์ชาวไทย
- กิจกรรมด้านสุขภาพใจและการลดความเครียด
- อื่นๆ (โปรดระบุ)

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาววรมน สิ้นสุวรรณ
ประวัติการศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> - ปริญญาตรี สาขาเศรษฐศาสตร์ The University of Chicago สหรัฐอเมริกา (ทุนรัฐบาล) - ปริญญาโท สาขาเศรษฐศาสตร์การพัฒนา Vanderbilt University สหรัฐอเมริกา (ทุนรัฐบาล) - ปริญญาเอก สาขาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา Humboldt University in Berlin สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2545-2546	เจ้าหน้าที่วิเทศสหการ
พ.ศ. 2547-2549	เจ้าหน้าที่การทูต 4 กรมอเมริกาและแปซิฟิกใต้
พ.ศ. 2549-2553	กงสุล สถานกงสุลใหญ่ ณ นครคุนหมิง สาธารณรัฐประชาชนจีน
พ.ศ. 2554-2555	นักการทูตชำนาญการ กรมองค์การระหว่างประเทศ
พ.ศ. 2555-2559	เลขานุการเอกและที่ปรึกษา สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงเบอร์ลิน สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี
พ.ศ. 2560-2562	นักการทูตชำนาญการ (ที่ปรึกษา) ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงการต่างประเทศ
พ.ศ. 2562-ปัจจุบัน	รองกงสุลใหญ่ สถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู สาธารณรัฐประชาชนจีน
ตำแหน่งปัจจุบัน	รองกงสุลใหญ่ สถานกงสุลใหญ่ ณ นครเฉิงตู